

“Kohti yhteistä ikäystävällistä Suomea”

Kansallisen ikäohjelman vaikuttavuusarviointi

Loppuraportti 01/2023

Toteuttajat

Innolink

Frisky & Anjoy

Petri Uusikylä, Lassi Köppä, Suvi Jaakkola, Juho-Matti Paavola

SISÄLLYS

1. Johdanto	4
2. Arvioinnin toteutus	6
3. Ikäohjelman lähtökohdat, tavoitteet ja toimenpiteet	9
3.1 Ikäohjelman lähtökohdat	9
3.2 Ikäohjelman tavoitteet	10
3.3 Ikäohjelman toimenpiteet ja vaikutusketjut	11
3.4 Ikäohjelman läpileikkaavat sisällölliset teemat	24
4. Sidosryhmien ja hanketoteuttajien näkemyksiä Ikäohjelmasta	26
4.1 Yhteiskunnallinen merkitys	26
4.2 Johtaminen, koordinaatio ja ohjaus	28
5. Ikäohjelman tulokset ja vaikutukset	34
6. Johtopäätökset	36
7. Kehittämissuositukset	40
Lähteet.....	44
Liitteet	45

ESIPUHE / TIIVISTELMÄ

Yksi pääministeri Marinin hallitusohjelman linjauksista johti vuonna 2020 julkaistuun ohjelmaan: Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 – Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Tämän arvioinnin kohteena oli kansallisen ikäohjelman vuosina 2020 - 2022 toteutetut toimenpiteet ja niiden tulokset sekä ennakoitu vaikuttavuus.

Arvioinnissa sovellettiin vaikutuspolkuajatteluun perustuvaa ohjelma-arviointia sekä laaja-alaista systeemisen ja kehittävän vaikuttavuusarvioinnin viitekehystä. Arviointiprosessi perustui arvioinnin tekijäkonsortion ja tilaajan väliseen dialogiin ja yhteisen tulkinnan hahmottamiseen. Arvioinnin aineistoina toimivat dokumentit ja hankeasiakirjat, haastattelut, sähköinen kysely sekä työpajat.

Arvioinnissa Ikäohjelman alla olevat vaikuttavuustavoitteet purettiin osiin, jotta niiden taustalla oleva muutoksen teoria sekä ohjelman vaikutusketjut ja -mekanismit saatiin näkyviin. Vaikutusketjujen tai -kartan tarkoituksena oli syventää yksinkertaisen ohjelmamallin ja loogisen viitekehysten syy-seuraussuhdetulkintaa. Vaikuttavuuskartassa pyritiin nostamaan esiin myös ei-lineaarisia vaikutuksia sekä toimenpiteiden kohteina olevien ryhmien yksilöllisiä toiminnallisia ja käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia.

Yleisesti ikäohjelman alaiset hankkeet arvioivat, että ohjelmasta on ollut lisäarvoa hankkeille. Erityisesti ikäohjelman kautta saatu rahoitus oli tärkeää, mutta haastatteluissa korostettiin myös sitä, että ohjelman kautta toimijat ovat saaneet syyn painottaa ikääntyneiden näkökulmaa toiminnassaan. Lisäksi hyötynä nähtiin ikäohjelman mahdollistama yhteistyö ja verkostoituminen muihin toimijoihin ja asiantuntijoihin. Ikäohjelman suoran vaikuttavuuden osoittaminen tässä vaiheessa ohjelmakautta on mahdotonta todentaa.

Ohjelman kokonaisresursointi on sangen vaatimatonta suhteessa sille asetettuihin vaikuttavuustavoitteisiin. Kun noin 5 miljoonan (+ hallinnonalakohtainen lisärahoitus) jaetaan yksittäisille hankkeille jää hankekohtainen rahoitus varsin pieneksi. Yksittäisillä hankkeilla (muutamaa suurempaa kärkihanketta lukuun ottamatta) ei ole merkittävää erillisvaikutusta kokonaistavoitteiden saavuttamisen suhteen.

Arvioinnin lopputuloksena annetut kehittämissuositukset tiivistettynä:

1. Ikäohjelma tulisi kirjata keväällä 2023 aloittavan hallituksen hallitusohjelmaan ja sen rahoitusta tulisi lisätä merkittävästi.
2. Uudella ikäohjelmakaudella tulee nykyistä vahvemmin painottaa poikkihallinnollista yhteistyötä sekä ohjelma- että hanketasolla.
3. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteita on konkretisoitava.
4. Uuden ikäohjelmakauden toimeenpanossa on korostettava nykyisen ohjelman kautta synnytettyjä toimintamalleja ja ikääntyvien hyvinvointia lisääviä käytäntöjä sekä varmistettava näiden juurruttaminen ja levittäminen valtakunnallisesti.
5. Ikäohjelmaa tulee kytkeä tiiviimmin Euroopan Unionin ikääntymisen linjauksiin
6. Kuutta erillistä vaikuttavuustavoitteen sisältöä tulee tarkistaa arvioinnin tulosten pohjalta.

1. Johdanto

Väestön ikääntyminen on megatrendi, joka mullistaa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustukset ennennäkemättömällä tavalla tulevien vuosien ja vuosikymmenten aikana. Väestön ikärakenteen muuttuminen vaikuttaa kaikkiin yhteiskunnan toimijoihin ja toimintoihin. Siihen varautuminen on yksi keskeisimpiä tämän hetken ja lähitulevaisuuden hallinnollisia kysymyksiä. Ratkaisuja tarvitaan nopeasti, sillä ikärakenteen muuttuminen on juuri nyt todella nopeaa. Samalla kuitenkin ratkaisut ovat usein monimutkaisia ja vaativat pitkäjänteistä kehittämistä, tavoitteiden asettamista ja niiden toteutumisen seuraamista.

Ikääntymisen poliittiseen diskurssiin liittyy kuitenkin jonkinasteinen vääristymä: ikääntyminen nähdään varsin usein vain yhteiskunnallisena haasteena, jonka varautumiseen tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Tällainen puhe kytketään helposti palvelujärjestelmän resurssien riittävyyteen ja palveluiden saavutettavuuteen. Esitetty huoli on toki tärkeä mutta samaan aikaan unohdetaan ikääntymisen positiiviset puolet: eläkkeelle siirrytään nykyisin aikaisempaa terveempinä, väestön elinikäennuste on kasvanut ja ikäihmisten elämänlaatu on monella tapaa parantunut. Lisäksi monet eläkeikäiset ovat aktiivisesti mukana vapaaehtoistyössä ja osa tekee myös osittaista palkkatyötä.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa linjataan, että väestön ikääntymiseen ja siitä seuraavaan yhteiskunnalliseen muutokseen varautumiseksi laaditaan poikkihallinnollinen Ikäohjelma. Tehtävää varten nimettiin asiantuntijaryhmä, joka tuotti yhteistyössä eri ministeriöiden, kuntien, kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden kanssa vuonna 2020 julkaistun Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 – Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi -ohjelman. Edellä esitettyyn huomioon liittyen Marinin hallitusohjelmassa asetetaan osuvasti tavoitteeksi, että “Suomi on entistä ikäystävällisempi maa, joka tunnistaa väestön ikääntymisen tuoman yhteiskunnallisen muutoksen ja varautuu siihen. *Ikääntyneet eivät ole vain palveluiden kohde, vaan myös yhteiskunnan voimavara.*“

Ohjelmassa asetetaan pitkän aikavälin vaikuttavuustavoitteet vuoteen 2030 asti. Tavoitteita asetettaessa on pyritty siihen, että niiden toteutumista on mahdollista seurata ja arvioida. Tavoitteita on yhteensä kuusi:

1. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään
2. Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa
3. Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia
4. Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa
5. Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä
6. Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla

Näiden tavoitteiden toteutumiseksi ikäohjelmassa on asetettu nykyiselle hallituskaudelle joukko erilaisia toimenpiteitä, joille on nimetty vastuutahot ja rahoitusraamit. Tavoitteita ja toimenpiteiden toimivuutta niiden saavuttamiseksi on syytä arvioida säännöllisesti, jotta ohjelmaa voidaan tarvittaessa sopeuttaa ja toimenpiteitä kehittää niin, että tavoitteiden täytyminen pitkällä tähtäimellä on mahdollista. Ikäohjelma sisältääkin vahvan ajatuksen kehittävän arvioinnin hyödyntämisestä osana toteutusta.

Tämän arvioinnin kohteena on kansallisen ikäohjelman vuosina 2020 - 2022 toteutetut toimenpiteet ja niiden tulokset sekä ennakoitu vaikuttavuus. Ikäohjelman arviointia koskevan tarjouspyynnön mukaan arvioinnin tavoitteena on tavoitteiden ja toimenpiteiden, johtamisen ja ohjauksen, tulosten ja vaikutusten sekä muutoksen pysyvyyden ja odotetun vaikuttavuuden arviointi. Arvioinnilta edellytetään kehittävää otetta ja sen tavoitteena on myös nostaa esiin muutostarpeita ja tukea ikäohjelman jatkosuunnitelmia.

Tämän arviointiraportin toisessa luvussa esittelemme arvioinnin toteutuksen. Kolmas luku avaa ikäohjelman lähtökohtia, tavoitteita ja toimenpiteitä. Luvussa kuvataan myös ikäohjelman vaikutusketjut. Neljännessä luvussa pureudutaan sidosryhmien ja hanketoteuttajien näkemyksiin ikäohjelmasta. Viides luku summaa ikäohjelman keskeiset tulokset ja vaikutukset. Kuudennessa luvussa on koostettu tämän loppuarvioinnin keskeiset johtopäätökset. Viimeinen eli seitsemäs luku tiivistää arvioinnin kehittämissuosituksen.

2. Arvioinnin toteutus

Arvioinnissa sovelletaan vaikutuspolkuajatteluun perustuvaa ohjelma-arvioinnin viitekehystä. Siinä analysoidaan ohjelmateoriaa lähtien Ikäohjelman muutoksen teoriasta (theory of change). Tällä viitataan ohjelman taustalla olevaan ajatukseen muutoksen synnyttämisestä, eli millaisten toimenpiteiden, interventioiden ja kumppanuuksien kautta haluttuja vaikutuksia pyritään saamaan aikaiseksi. Arvioinnissa jäljitetään tämän vaikutusketjun (tai tulosketjun) eri vaiheet ja monipuolisen aineiston hyödyntämisen avulla kootaan näyttöperustaa tulosten ja vaikutusten todentamiseksi. Arvioinnissa huomioidaan myös realistisen arviointikoulukunnan näkemys toimintaympäristön ja toiminnan kontekstin merkityksestä tulosten ja vaikutusten aikaansaamiseksi (Pawson & Tilley, 1997). Realistisessa arvioinnissa nostetaan esiin, että toimintaympäristö vaikuttaa tuloksiin esimerkiksi siihen, miten ikäohjelman kokeilut ja innovatiiviset pilotit eri yhteiskunnan sektoreilla tai alueilla todellisuudessa toimivat ja mitä hyötyjä ne tuottavat kohderyhmilleen ja koko yhteiskuntaan. Oleellista on tuntee ohjelman toimintaympäristö ja toimintalogiikka ja muut toimintaan vaikuttavat mekanismit ja realiteetit, jotta päästään todellisuudessa analysoimaan ohjelman vaikutuksia ja tuloksia.

Ikäohjelman realistisessa vaikuttavuusarvioinnissa lähdetään liikkeelle kysymällä mikä toimii, kenelle, ja missä olosuhteissa. Pawsonin ja Tilley (1997) mukaan realistisen arvioinnin tavoitteena on kuvata olosuhteet (context) ja kertoa millä mekanismilla (mechanism) ikäohjelma tuottaa tavoitteen mukaisen tuloksen (outcome ja impact). Se perustele toimenpiteen sen odotettujen kausaalisten vaikutusten kautta (Dahler-Larsen 2001, 331). Näiden loogisten mallien avulla voidaan selittää miten ja miksi ohjelmat toimivat. Tämän vuoksi niitä voidaan käyttää myös ohjelman kehittämisessä (Astbury & Leeuw 2010, 364). Ymmärrys siitä mikä toimii, kenelle ja missä olosuhteissa parantaa myös mahdollisuuksia hyödyntää saatuja kokemuksia silloin, kun hyväksi havaittua toimintamallia siirretään uusille alueille tai kun saaduista kokemuksista halutaan oppia (Brousselle & Champagne 2011: 70–71). Uusikylä (2019)¹ on kiinnittäneet huomiota myös panosten, toimintojen, tuotosten ja

¹ Uusikylä, Petri (2019). Endeavour to Find Evidence. The Role of Evaluation in Complex Systems of Governance. Academic Dissertation. University of Helsinki, Publications of Faculty of Social Sciences 130/2019. Helsinki: Unigrafia.

vaikutusten erilliseen tarkasteluun sekä ulkoisten vaikutusten huomioon ottamisen tärkeyteen.

Ikäohjelmaan sisältyy kuusi vaikuttavuustavoitetta, joiden kautta ohjelma pyrkii toteuttamaan ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille. Tavoitteena on niin ikään pidentää ikääntyvien ihmisten toimintakykyä ja työuria, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistyötä, varmistaa iäkkäiden palveluiden yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja kestävyys, lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostaa esille suomalaisen ikäteknologian kehittäminen ja hyödyntäminen. Näiden systeemisen muutoksen osatekijöiden välillä ei ohjelmalogiikasta poiketen voida määrillä selkeää lineaarista kausaalista vaikutusketjua. Kyse on pikemminkin vaikuttavuutta edistävien tekijöiden yhteenkytymisestä ja osien vuorovaikutuksen kautta ilmaantuvasta (emergenssi) systeemisestä muutosdynamiiikasta.

Tämän vuoksi sovellamme tässä arvioinnissa perinteisen ohjelma-arvioinnin ohessa laaja-alaista systeemisen ja kehittävän vaikuttavuusarvioinnin viitekehystä (vrt. Patton 2011; Uusikylä 2019) Valintaa voidaan perustella sillä, että Ikäohjelman toiminta ja ennen kaikkea tutkimus- ja innovaatiotoiminta tapahtuu laaja-alaisissa verkostoissa, jolloin Ikäohjelman toimintaedellytyksiä (mahdollistajat), toimijoita, prosesseja ja kumppanuuksia tulee arvioida verkostomaisen ja systeemisen arviointiasetelman kautta. Systeemisen vaikuttavuusarvioinnin lähtökohtana on muutoksen dynamiikan hahmottaminen keskinäisriippuvaisessa suhteessa olevien ilmiöiden ja toimijoiden vuorovaikutuspintojen kautta. Tällöin muutos ei ole lineaarista, vaan palautemekanismit limittyvät ilmiöiden välisiin rajapintoihin. Samoin muutoksen dynamiikka ei noudata volyyymiin pohjautuvaa vaikutusajattelua vaan spiraalista kehittymispolkua, jossa pienillä toimintakäytäntöihin, mentaalimalleihin ja käyttäytymiseen vaikuttavilla muutoksilla saattaa olla systeemisellä tasolla hyvinkin merkittävä vaikutus. Mallin lähtökohtana on ajatus siitä, että kokonaisuutta ei voida johtaa osien summasta. Systeeminen vaikuttavuusarviointi edellyttää vuorovaikutteista arviointiasetelmaa ja kehittävän arvioinnin mallin soveltamista. Arviointiprosessi perustuu arvioinnin tekijäkonsortion ja tilaajan väliseen dialogiin ja yhteisen tulkinnan hahmottamiseen.

ARVIOINNIN TOTEUTUS

Aineisto-analyysi

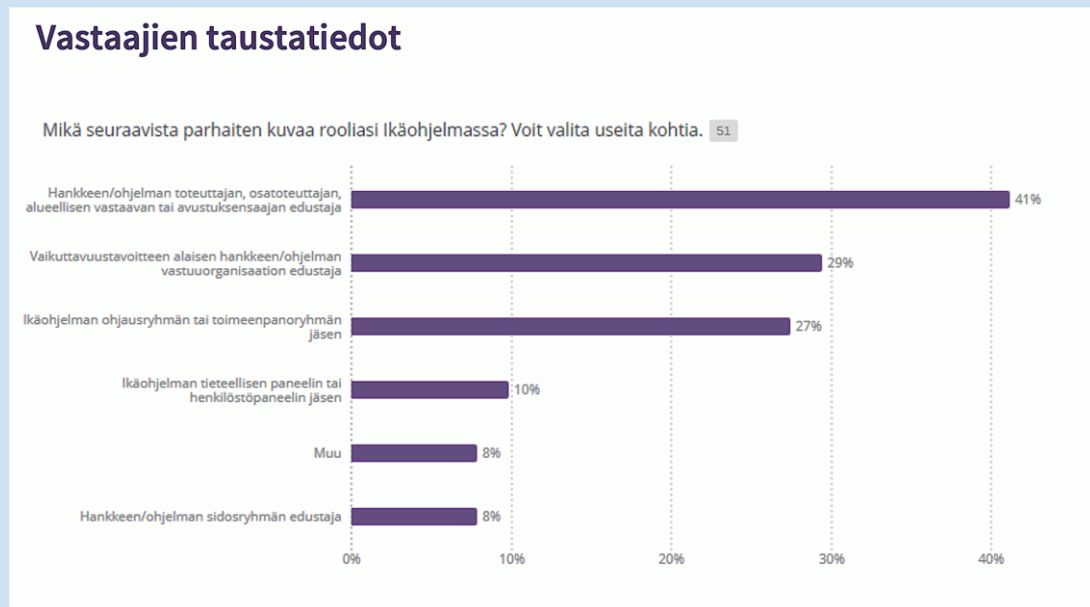
Hankkeiden vastaavilta yhteyshenkilöitä pyydettiin hankkeiden asiakirjoja (hankesuunnitelmia, väliraportteja tai mahdollisia loppuraportteja). Lisäksi hyödynnettiin ikäohjelman julkisia dokumentteja sekä ikäänymisen teemaan liittyviä muita politiikkadokumentteja.

Haastattelut

Haastatteluja tehtiin yhteensä 9.

Sähköinen kysely

Sähköinen kysely lähetettiin marraskuussa 2022 ja siihen vastasi yhteensä 51 henkilöä. Vastaajat edustivat sekä ohjelmason toimijoita (esim. ministeriöt) sekä hanketason toimijoita. Vastaajien taustatiedot on esitetty alla.

Työpajat

Työpajoja järjestettiin kaksi, joista toinen oli suunnattu ikäohjelman ohjausryhmälle ja toinen ikäohjelman toimeenpanoryhmälle. Työpajat järjestettiin 29.11.2022. Työpajoihin osallistui yhteensä 10 henkilöä.

3. Ikäohjelman lähtökohdat, tavoitteet ja toimenpiteet

3.1 Ikäohjelman lähtökohdat

Ikäohjelman tavoitteet pohjautuvat Marinin hallitusohjelman² tavoitteisiin. Sen lisäksi, että ikäohjelman perustaminen on suoraan mainittu hallitusohjelman *“oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi”* -kokonaisuudessa, myös muista strategisista kokonaisuuksista löytyy ikääntymiseen liittyviä tavoitteita.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto ovat julkaisseet laatusuosituksia kuntien ja yhteistoiminta-alueiden päättäjien ja johdon tueksi hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi vuosina 2001, 2008, 2013, 2017 ja 2020.³ Viimeisin laatusuositus on vuosille 2020–2023 ja on tavoitteiltaan hyvin yhtenäinen kansallisen ikäohjelman tavoitteiden kanssa ja niitä on valmistelu samanaikaisesti. Osittain samoja tavoitteita, kuten iäkkäiden toimintakyvyn parantamista ja teknologian hyödyntämistä on esitetty jo aikaisemmassa vuoden 2017 laatusuosituksessa.

Ikäohjelman valmistelu aloitettiin vuonna 2018 virkatyönä sidosryhmiä osallistaen. Alkuun hahmotetun tilannekuvan perusteella luotiin kysely alan keskeisille toimijoille, jonka perusteella hahmoteltiin keskeiset linjaukset ja edelleen vaikuttavuustavoitteet. Toimintasuunnitelma hallituskaudella 2020-2023 toteutettaville toimenpiteille työstettiin vuonna 2020 perustetussa poikkihallinnollisessa ikäohjelmaryhmässä, johon osallistui sosiaali- ja terveysministeriö (STM), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), oikeusministeriö (OM), työ-

² Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31

³ STM (2020a). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29.

ja elinkeinoministeriö (TEM), ympäristöministeriö (YM), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sekä Suomen Kuntaliitto.⁴

Kuvio 1. Ikäohjelman linjausten valmistelu (STM 2020b)

3.2 Ikäohjelman tavoitteet

Ikäohjelman toimintasuunnitelmassa ikäohjelman pitkän aikavälin tavoitteeksi on asetettu väestön ikääntymiseen varautuminen laaja-alaisesti ja kestävästi⁵. Ikäohjelma itsessään rakentuu kuudesta vaikuttavuustavoitteesta, jotka on esitetty kuviossa 2. Lisäksi toimintasuunnitelmassa esitetään muun muassa, että “tavoitteena on lisätä Suomen kansainvälistä näkyvyyttä mm. ikätekniikan kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaana”.

Kuvio 2. Ikäohjelman valmistelussa määritetyt vaikuttavuustavoitteet (STM 2020b)

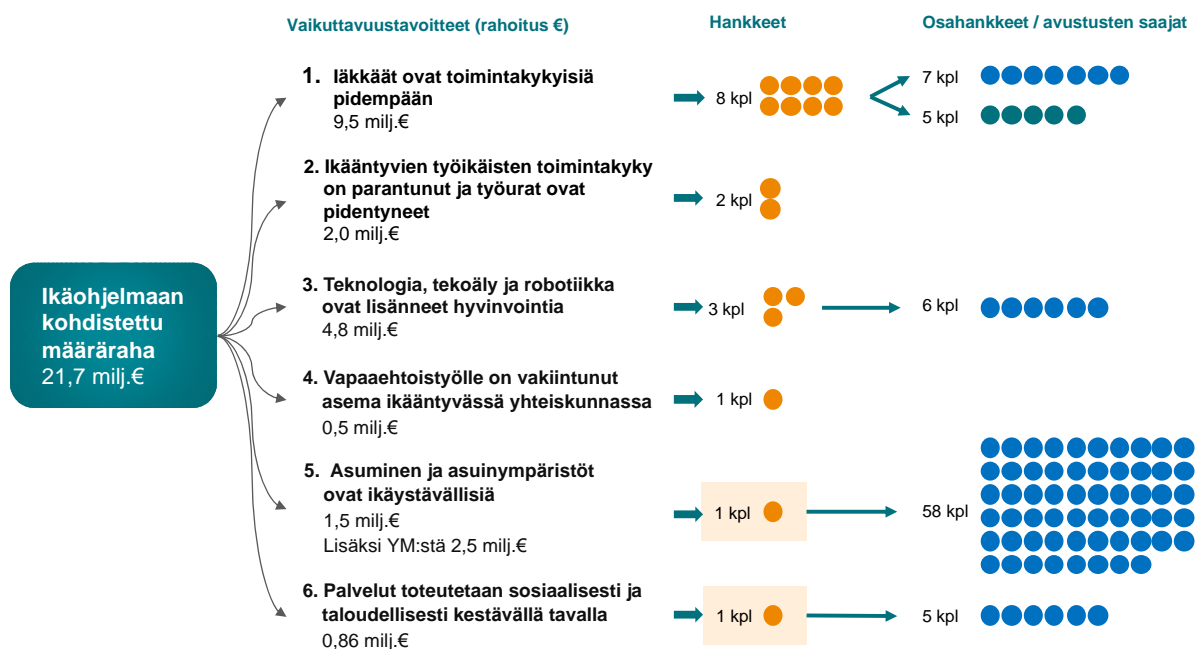
⁴ STM (2020b). Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikävykyäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31.

⁵ STM 2020b.

Vaikuttavuustavoitteiden alle laadittiin lisäksi joukko osatavoitteita, joiden tarkoituksena on konkretisoida vaikuttavuustavoitteita. Osatavoitteet ovat luonteeltaan erillisiä sisällöllisiä tavoitekokonaisuuksia - eikä niitä ole esitetty tavoitellun muutoksen mukaisia vaikutusketjuja. Osatavoitteet on esitetty liitteessä 3. Seuraavassa on esitetty arviointitiimin toimesta koostetut vaikutusketjun ja arvioitu niiden koherenssia.

3.3 Ikäohjelman toimenpiteet ja vaikutusketjut

Kansallisen ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden alla toteutetaan joukko tavoitteiden toteuttamiseen tähtäviä hankkeita ja osahankkeita. Näiden tarkoituksena on toiminnallistaa Ikäohjelman muutoin varsin abstrakteja vaikuttavuustavoitteita. Kuviossa 3 on esitetty hankkeiden ja osahankkeiden määrät kunkin vaikuttavuustavoitteen alla sekä vaikuttavuustavoitteisiin allokoituidet resurssit. Resurssien kohdalla on huomattava, että mukaan on laskettu suoran ikäohjelmärahoituksen lisäksi myös vastuuministeriöiden allokoimat lisäresurssit.

Kuvio 3. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteet ja toimenpiteet

Kuviossa 3 on esitetty ikäohjelmakauden kokonaisrahoitus eri vaikuttavuustavoitteille. Summat sisältävät myös muuta kuin suoraan ikäohjelmakauden rahoitusta, joka oli 15 milj.€.

Kuviosta 3 nähdään, että toimenpiteet vaikuttavuustavoitteiden alla on järjestetty hyvin eri tavoin vaikuttavuustavoitteista riippuen. Esimerkiksi “*vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa*” -tavoitetta toimeenpannaan yhden valtakunnallisen hankkeen kautta, kun taas iäkkäiden toimintakyvyn pidentämistä edustaa kahdeksan hanketta, joiden osan alla on vielä osahankkeita. Osa ikäohjelman toimenpiteistä on myös sijoitettu osaksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hanketyötä.

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin Ikäohjelman alla olevia vaikuttavuustavoitteita purkamalla kukin vaikuttavuustavoite osiin. Analyysin tavoitteena on ”läpivalaista” vaikuttavuustavoitteiden taustalla oleva muutoksen teoria ja nostaa esiin ohjelman suunnittelussa hahmotetut vaikutusketjut ja -mekanismit.

Vaikutusketjujen tai -kartan (*logic model / outcome mapping*) tarkoituksena on syventää yksinkertaisen ohjelmamallin ja loogisen viitekehyksen syy-seuraussuhdetulkintaa. Vaikuttavuuskartassa pyritään nostamaan esiin myös ei-lineaarisia vaikutuksia sekä toimenpiteiden kohteina olevien ryhmien yksilöllisiä toiminnallisia ja käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia. Vaikutusketjuajattelun taustalla on politiikkaohjelmien valmistelussa sovellettu muutoksen teoria -malli (*theory of change*).

Williams ja Hummelbrunner (2009, 77) nostavat esiin neljä keskeistä periaatetta vaikutusketjuajattelun taustaksi:

1. **Toimijalähtöinen kehitys ja muutos käyttäytymisessä.** Vaikutusketjun ottavat huomioon, että ihmiset ja organisaatiot johtavat muutosprosesseja. Ohjelman taustalla olevat ongelmat ja tavoitteet sekä niihin liittyvät indikaattorit on määriteltävä toimijoiden käyttäytymisessä havaittavien muutosten kautta.
2. **Jatkuva oppiminen ja joustavuus.** Malli korostaa, että toimivimmat ja vaikuttavimmat suunnittelu-, seuranta- ja arviointitoimenpiteet ovat aina syklisiä, iteratiivisia ja refleksiivisiä. Ne pyrkivät vahvistamaan tietämystä toimijoista, kontekstista ja haasteista, joita sosiaalisen muutoksen tavoitteluun liittyy.
3. **Osallisuus ja tilivelvollisuus.** Osallistamalla kumppaneita ja sidosryhmiä suunnittelu- ja seurantaprosessiin sekä korostamalla vuorovaikutussuhteen refleksiivisyyttä ja molemminpuolisuutta luodaan yhteistä sitoutumista ja tilivelvollisuutta ohjelman toteuttamisessa.
4. **Ei-lineaarisuus ja kontribuutio.** Muutosprosessin ja transformaation lähtökohdat ovat kollektiivisesti jaettuina. Ne ovat syntyneet monimutkaisten vuorovaikutussuhteiden tuloksena rahoittajien kontrolloiman mekaanisen input-output -ajattelun sijaan.

1. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään (STM, OKM)

Ensimmäisen vaikuttavuustavoitteen päämääränä on, että iäkkäiden toimintakyky on parantunut siten, että aktiivisten, toimintakykyisten elinvuosien määrä on kasvanut ja keskimääräinen intensiivistä hoitoa ja huolenpitoa edellyttävä aika on lyhentynyt. Uusien, innovatiivisten toimintatapojen avulla tuetaan ja motivoidaan iäkästä väestöä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kuten esimerkiksi ravitsemuksen parantamisessa, liikunnan lisäämisessä, mielenterveyden edistämiseksi ja osallisuuden vahvistamisessa. Lisäksi panostamalla riskiväestöjen varhaiseen tunnistamiseen ja kohdentamalla heille ennaltaehkäiseviä toimia pyritään vähentämään toimintakyvyn laskua ja sairastavuutta, erityisesti muistisairauksia.

Vaikuttavuustavoitteen alla on kahdeksan hanketta:

- Kansallinen muistipalvelupolku (valmistuu 31.12.2023)
- "Vireyttä seniorivuosiin - Ikääntyneiden ruokasuositus" käytäntöön (31.12.2023)
- Mielen hyvinvoinnin tilannekuva
- Ikäystävällisyyden lisääminen joukkoliikenteessä (31.12.2023)
- Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille (31.12.2022)
- Liikkuminen ja digitaidot (31.8.2022)
- Selvitys ikäihmisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta sekä koronapandemiaan liittyvä selvitys
- Koronapandemiaan liittyvä selvitys ikäihmisten digitaidoista ja medialukutaidosta, resilienssistä ja yksinäisyydestä/yhteisöllisyyden puutteesta

Vaikuttavuustavoitteen alle kerätyt hankkeet ovat melko erilaisia keskenään. Osa hankkeista on yhden toteuttajan, mutta toiset jakaantuvat moneksi alahankkeeksi. Lisäksi hankkeet ovat euromääräisesti hyvin kokoisia. Tämä tekee hankkeiden erillisvaikutusten arvioinnin vaikeaksi.

Kuvio 4. ”Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään” -tavoitteen vaikutusketju.

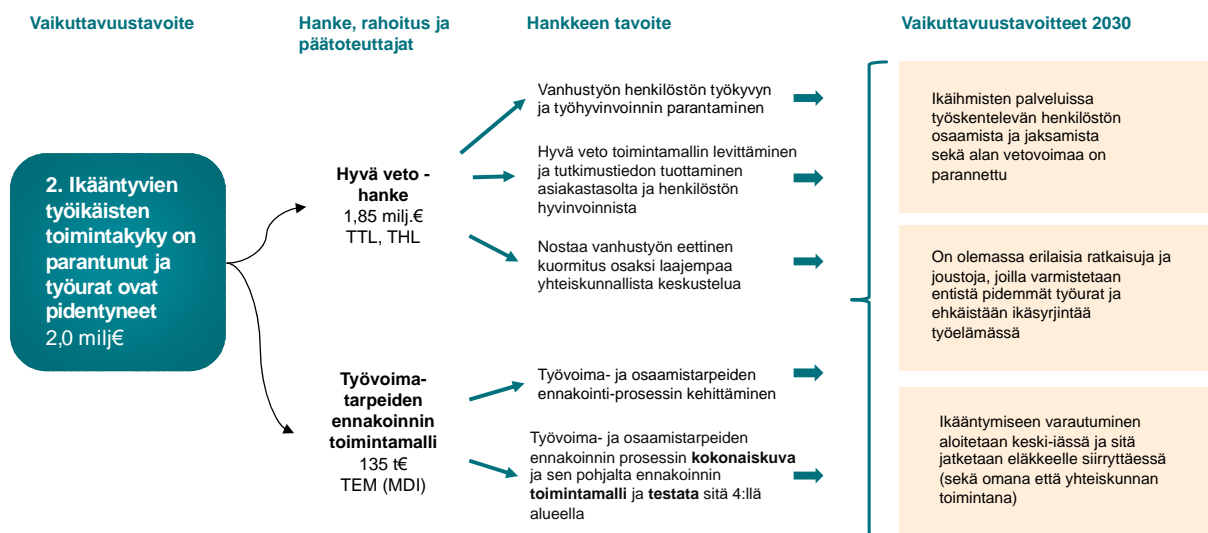
Kuviossa 4 on kuvattu ”Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään” tavoitteen vaikutusketju. Kahdeksan toimintakokonaisuutta tai hanketta muodostavat kattavan kokonaisuuden iäkkäiden toimintakykyä ja hyvinvointia lisääviä aktiviteettejä. Vaikuttavuustavoite pitää sisällään sekä elämäntapaohjausta, ravitsemuksen parantamista, liikkumista (Föli) sekä ikäihmisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen liittyviä politiikkatavoitteita. Hankkeilla on selkeä kontribuutio kolmeen, vuodelle 2030 asetettuun vaikuttavuustavoitteeseen. Vaikuttavuustavoitteet on hyvin purettu I-asteen vaikutuksiin (aktiivisten elinvuosien kasvu ja intensiivisen hoidon lyhentynyt aika sekä iäkkään väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen). Näillä puolestaan on looginen yhteys II-asteen vaikutuksiin eli toimintakyvyn laskun ja sairastavuuden vähenemiseen. Osiolla on korkea politiikkarelevanssi ja sen resursointi on oikein mitoitettu suhteessa tavoitteisiin.

2. Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet (STM, TEM)

Toisen vaikuttavuustavoitteen päämääränä on varmistaa, että ikääntymiseen varautuminen aloitetaan keski-iässä ja sitä jatketaan eläkkeelle siirryttäessä (sekä omana että yhteiskunnan toimintana). Tämä edellyttää, että on olemassa erilaisia ratkaisuja ja joustoja, joilla varmistetaan entistä pidemmät työurat ja ehkäistään ikäsyRJintää työelämässä. Lisäksi on varmistettava, että ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamista ja jaksamista sekä alan vetovoimaa on parannettu.

Vaikuttavuustavoitteen alla on kaksi hanketta ja ne ovat toiminta-alueeltaan valtakunnallisia.

- Hyvä Veto -hanke (31.3.2023)⁶
- Työvoimatarpeiden ennakkoinnin toimintamalli

Kuvio 5. ”Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet” -tavoitteen vaikutusketju.

Kuviossa 5 on kuvattu ”Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet” -tavoitteen vaikutusketju. Kahdesta hankkeesta toinen (Hyvä veto -hanke) kohdistuu iäkkäiden palvelujen henkilöstön työkyvyn ja työhyvinvoinnin parantamiseen ja

⁶ <https://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/henkiloston-saatavuuden-ja-alan-vetovoimaisuuden-turvaaminen-iakkaiden-palveluissa-hyva-veto>

toinen työvoiman osaamistarpeiden ennakointiin. Molemmat hankkeet ovat lähtökohtaisesti hyvin perusteltuja ja sopivat hyvin vaikuttavuustavoitteen teeman alle. Koko vaikuttavuustavoite on kuitenkin melko ohuesti resursoitu ja voidaan perustellusti kysyä, että jos tähdätään vuonna 2030 ikääntyvien työikäisten toimintakyvyn parantumiseen ja työurien pidentymiseen, ovatko toimenpiteet riittäviä suhteessa tähän päämäärään. Arviointihaastattelussa kuitenkin muistutettiin, että vaikka Hyvä veto -hanke kohdistuukin vanhustyössä työskentelevien työkyvyn ja työhyvinvoinnin parantamiseen, on toimintamallia tarkoitus levittää muille toimialoille. Samoin osaamistarpeiden ennakointi ja sen alueelliset pilotit voivat parhaimmillaan auttaa hahmottamaan uusia keinoja ikääntyvien työntekijöiden työssäjatkamisen suhteen. Jatkossa kuitenkin tämän vaikuttavuustavoitteen resursointia ja hankkeistusta olisi syytä vahvistaa.

3. Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia

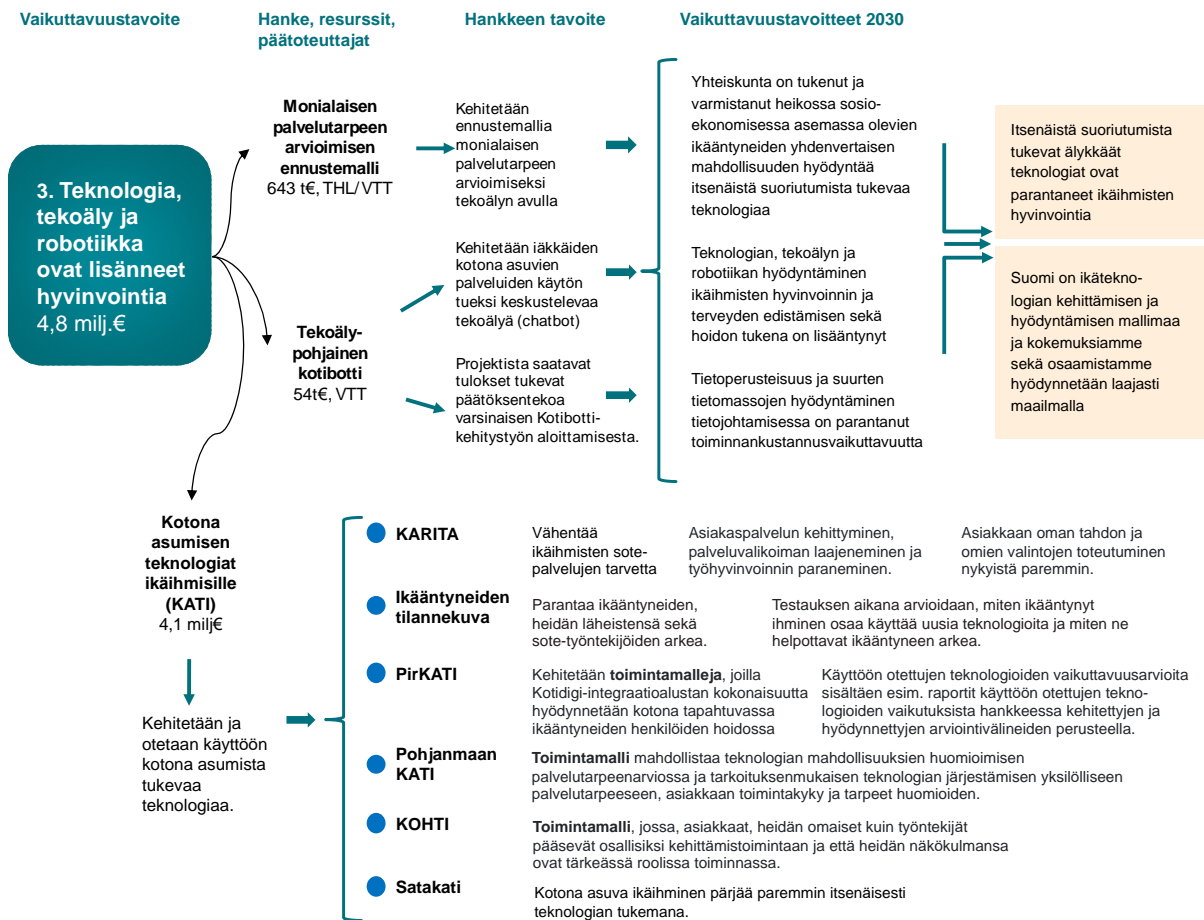
Ikäohjelman ohjelma-asiakirjassa todetaan, että ”tulevina vuosina ikääntyvä väestö on entistä tottuneempaa käyttämään teknologiaa, mikä mahdollistaa sekä nykyisten että uusien teknologioiden laajamittaisemman käytön. Helppokäyttöinen ja saavutettava teknologia mahdollistaa myös palvelujen skaalautuvuuden. Ikäteknologian hyödyt tulevat esiin, kun se saadaan nivottua osaksi laajempia sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita”. Analyysi on oikean suuntainen ja tulee hyvin Euroopan unionin rahoituksella toteutettujen AAL- ja MYBL-ohjelmien ikäteknologialinjauksia. Tämän kokonaisuuden tavoitteena on, että vuonna 2030:

- Itsenäistä suoriutumista tukevat älykkäät teknologiat ovat parantaneet ikäihmisten hyvinvointia
- Yhteiskunta on tukenut ja varmistanut heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien ikääntyneiden yhdenvertaisen mahdollisuuden hyödyntää itsenäistä suoriutumista tukevaa teknologiaa
- Teknologian, tekoälyn ja robotiikan hyödyntäminen ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon tukena on lisääntynyt
- Tietoperusteisuus ja suurten tietomassojen hyödyntäminen tietojohdamisessa on parantanut toiminnan kustannusvaikuttavuutta
- Suomi on ikäteknologian kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaa ja
- kokemuksiamme sekä osaamistamme hyödynnetään laajasti maailmalla

Vaikuttavuustavoitteen alla on kolme hanketta ja useita alahankkeita:

- Kehitetään ennustemallia monialaisen palvelutarpeen arvioimiseksi tekoälyn avulla

- Kehitetään iäkkäiden kotona asuvien palveluiden käytön tueksi keskustelevaa tekoälyä (chatbot)
- Kotona asumisen teknologiat ikäihmisille (KATI), jota toteutetaan kuuden alueellisen alahankkeen kautta. (valmistuu 31.12.2022–30.4.2023)

Kuvio 6. ”Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia” -tavoitteen vaikutusketju.

Kuviossa 6 on kuvattu ”Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia” -tavoitteen vaikutusketju. Kolmessa hankkeessa on vahva panostus itsenäistä suoriutumista tukevien teknologioiden käyttöön. Monialaisen palvelutarpeen arviointi tekoälyä hyödyntäen (THL) -hankkeen tavoitteena on kehittää valitun pilottialueen kanssa esimerkki monialaisen palvelutarpeen tekoälypohjaisesta ennustemallista sekä sen organisatorisesta kehittämisestä ja hyödyntämisestä. Tekoälypohjaisessa kotibotti -hankkeessa (VTT) kehitetään Kotibotti-palvelun konsepti ja sen kokeilu sekä selvitetään iäkkäiden puhebotin hyväksyttävyyttä ja toteutettavuutta. KATI-hankkeissa tavoitteena on teknologian avulla lisätä ikäihmisten hyvinvointia. Lisäksi THL:n tehtäväksi on annettu valmistella kansallinen koordinaatiomallia

ikätekniikan hyödyntämiseen. KATI:n alahankkeissa tavoitteina on luoda eri puolilla maata toimintamalleja, joilla tuetaan kotona-asumista tekniikan avulla. Alihankkeissa on asetettu myös muita, kuin suoraan ikäihmisten hyvinvointiin liittyviä tavoitteita. Tällaisia tavoitteita ovat esimerkiksi palveluvalikoiman laajeneminen ja työhyvinvoinnin paraneminen.

Hankekokonaisuus on erittäin hyvin perusteltu ja soveltuu Kansallisen ikäohjelman laajempaan viitekehykseen. Kaikissa kolmessa hankkeessa korostuu vahvasti uusia tekniikoita hyödyntävä painotus, joka tähtää ikäihmisten itsenäistä suoriutumista tukemiseen ja arjessa selviämisen vahvistamiseen. Hankkeilla on myös vanha painotus ikäihmisten hyvinvoinnin lisäämiseen. Haasteeksi saattaa kuluva Ikäohjelman näkökulmasta muodostua se, että hankkeet ovat vasta melko varhaisessa tuotekehitys- ja pilotointivaiheessa. Toimintamallien levittäminen ja skaalautuminen ovat vasta edessä. Parhaimmillaan tätä päästään tekemään seuraavaan Ikäohjelman kuluessa. Kuitenkin matka kunnianhimoisiin tavoitteisiin (Itsenäistä suoriutumista tukevat älykkäät tekniikat ovat parantaneet ikäihmisten hyvinvointia ja Suomi on ikätekniikan kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaa ja kokemuksiamme sekä osaamistamme hyödynnetään laajasti maailmalla) on pitkä ja voidaan perustellusti kysyä, ovat nämä toimenpiteet riittäviä tavoitteen saavuttamiseksi.

4. Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa (OM)

Vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys yhteiskunnan koheesion, resilienssin ja sosiaalisen pääoman vahvistumisen kannalta. Vapaaehtoistyö tarjoaa merkitystä elämään ja pitää ikäihmiset osallisena yhteiskunnallisessa toiminnassa. Tilastojen mukaan ikäihmiset osallistuvat muita väestöryhmiä aktiivisemmin vapaaehtoistoimintaan. Vuonna 2019 ikäihmisistä noin 53 prosenttia kertoo tehneensä vapaaehtoistyötä viimeisen neljän viikon aikana ja 58 prosenttia viimeisen vuoden aikana (Stranius 2019)⁷. Kirkkopalvelut ry:n ja Kansalaisareena ry:n yhteisen selvityksen mukaan vuonna yleisimmät vapaaehtoistyön muodot olivat vuonna 2022 osallistuminen järjestötoimintaan ja seurakuntien vapaaehtoistyöhön⁸.

Vapaaehtoistyön vaikuttavuustavoitteena on, että vuonna 2030:

- Julkinen sektori tunnistaa ja mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskuntaa ja

⁷ <https://kansalaisareena.fi/ikaihmiset-mukaan-vapaaehtoistoimintaan/>

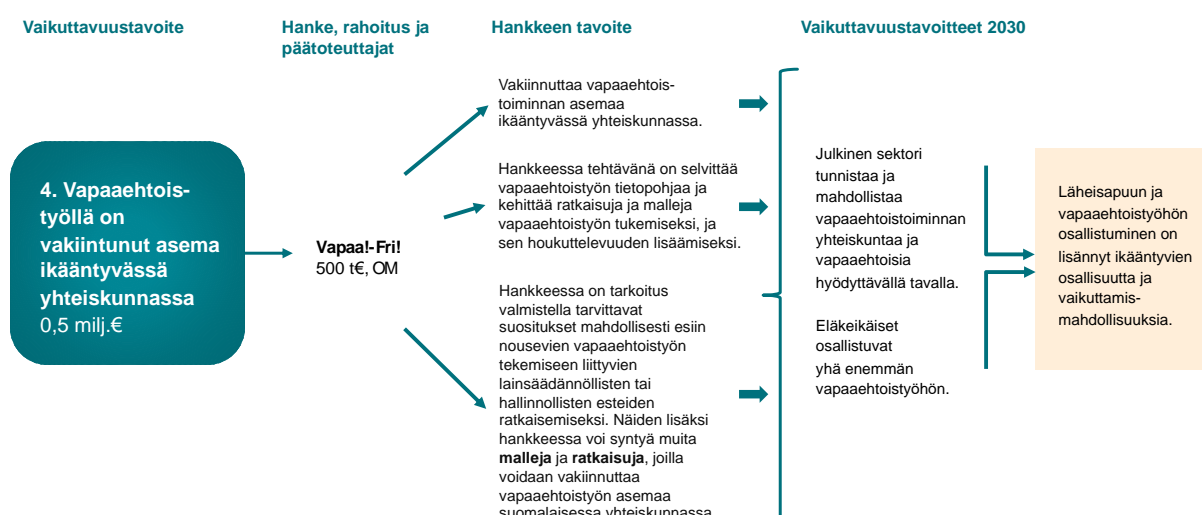
⁸ <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2022/12/Vapaaehtoisten-kysely-2022-perusraportti.pdf>

vapaaehtoisia hyödyttävällä tavalla.

- Eläkeikäiset osallistuvat yhä enemmän vapaaehtoistyöhön.
- Läheisapuun ja vapaaehtoistyöhön osallistuminen on lisännyt ikääntyvien osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Vaikuttavuustavoitetta edistetään yhden valtakunnallisen hankkeen kautta. Haastatteluissa ja kyselyn aineiston perusteella hankkeella on ollut jonkin verran yhteistyötä ja yhteyksiä muihin vaikuttavuustavoitteisiin (esim. Kulttuurihyvinvointi-hankkeen kanssa).

- Vapaa! Fri! -hanke (31.12.2022)

Kuvio 7. ”Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa” -tavoitteen vaikutusketju

Kuviossa 7 on kuvattu ”Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa” -tavoitteen vaikutusketju. Vaikuttavuus perustuu kokonaan yhden, Vapaa! Fri! -hankkeen varaan. Hankkeen avulla on tarkoitus lisätä ymmärrystä vapaaehtoistyöstä ja sen merkityksestä. Lisäksi hankkeessa edistetään vapaaehtoistyötä tukevien rakenteiden sekä foorumien luontia eri toimijoiden yhteistyön parantamiseksi yli sektorirajojen sekä vahvistetaan esimerkiksi kuntien, maakuntien, järjestöjen ja muiden kansalaistoimijoiden yhteistyön mahdollisuuksia. Lisäksi hankkeen hyötynä on vapaaehtoistyön tekemiseen kohdistuvien lainsäädännöllisten tai hallinnollisten esteiden tunnistaminen ja ratkaisujen selvittäminen esteiden poistamiseksi.

Kokonaisuudessaan vapaaehtoistyön vaikuttavuustavoitetta voidaan, edellisten tapaan, pitää yhteiskunnallisesti merkittävänä ja hyvin ikäohjelman strategiseen viitekehykseen soveltuvana. Ikäihmisten osallisuus ja aktiivisen toimijuuden tukeminen on ensiarvoisen tärkeää ikääntyvien kokonaisyvinvoinnin kannalta. Samalla vapaaehtoistoiminta tukee järjestökenttää ja yhteisöjä hyvinvointipalveluiden ja sosiaalisen tuen tarjoamisessa. Vaikutusketju hankkeen tavoitteista vuoden 2030 vaikuttavuustavoitteisiin on looginen ja hyvin perusteltu. Keskeinen haaste liittyy toimenpidekokonaisuuden rahoitukseen 0,5 miljoonan euron rahoituksella on käytännössä mahdotonta saada sellaista vipuvaikutusta, joka laajasti skaalautuisi ikäihmisten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistumiseen. Tässä kuitenkin tiivis yhteistyö alan järjestöjen (esim. Ikäinstituutti) kanssa on omiaan vahvistamaan ikääntyvien vapaaehtoistoiminnan näkyvyyttä yhteiskunnallisella agendalla ja poliittisessa päätöksenteossa.

5. Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä (YM)

Ympäristöministeriö toteutti vuosina 2020-2022 Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman, jonka tavoitteena oli parantaa ikääntyneiden asumisolaja. Ohjelman avulla on tuettu kuntia ja kuntayhtymiä ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa sekä asuinolojen ja -ympäristöjen parantamisessa. Ikääntyneiden omaa ennakkointia on tuettu erilaisten aineistojen ja median kautta sekä vuonna 2022 toteutetun järjestöohjelman kautta, jossa oli mukana 7 järjestöä. Valtion toimia ovat lisäksi olleet esimerkiksi korjausavustusprosessien kehittäminen ja ARA:n ikääntyneiden asumisen kehittämishankkeet. Lisäksi on jaettu ikääntyneiden asumiseen liittyvää tietoa ja hyviä käytäntöjä muun muassa seminaarien ja muun yhteistyön kautta. Ympäristöministeriön toimenpideohjelmalla toteutettiin Ikäohjelman ”Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä” vaikuttavuustavoitetta. Toimenpideohjelmassa osoitettiin valtionavustusta vuosina 2020-2022 yhteensä 57 kuntien, kuntayhtymien ja hyvinvointialueiden ikääntyneiden asumisen kehittämishankkeelle. Järjestöjen toteuttaman ikääntyneiden asumisen ennakkointia ja varautumista tukevaan hankkeeseen osoitettiin ympäristöministeriön rahoitusta.

Kuvio 8. ”Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä” -tavoitteen vaikutusketju

Kuviossa 8 on kuvattu ”Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä” -tavoitteen vaikutusketju. Asumisen ja asuinympäristöjen kehittäminen ikäystävälliseen suuntaan koostuu joukosta toisiaan tukevia toimenpiteitä. Kyse on lähtökohtaisesti ennakoinnasta, jossa asunnon ja asuinolojen toimivuuden ja turvallisuuden arviointi käynnistetään hyvissä ajoin ennen vanhuusvuosia. Tämä on omiaan tukemaan kotona asumista ja itsenäistä elämistä. On merkille pantavaa, että vuonna 2022 Suomessa asunnoista esteettömiä on vain 20 prosenttia. Asuntokannan hitaan muuttumisen vuoksi tämä on yksi keskeinen alue, johon asuntopoliittisilla toimilla tulee vaikuttaa pikaisesti sekä korjaamista että esteettömien asuntojen uustuotantoa edistämällä. Ikääntyneen väestön asumista voidaan tukea myös arjen sujumista tukevilla palveluilla. Tällöin kyse on asuinalueiden yhteisöllisyyden lisäämisestä sekä yhdyskuntasuunnittelun ja liikennejärjestelyisen kehittämisestä. Niin ikään ikäihmisten asumisen turvallisuuteen panostaminen ja palveluiden saatavuuden varmistaminen ovat keinoja, joilla kotona asumisen edellytyksiä on mahdollista parantaa.

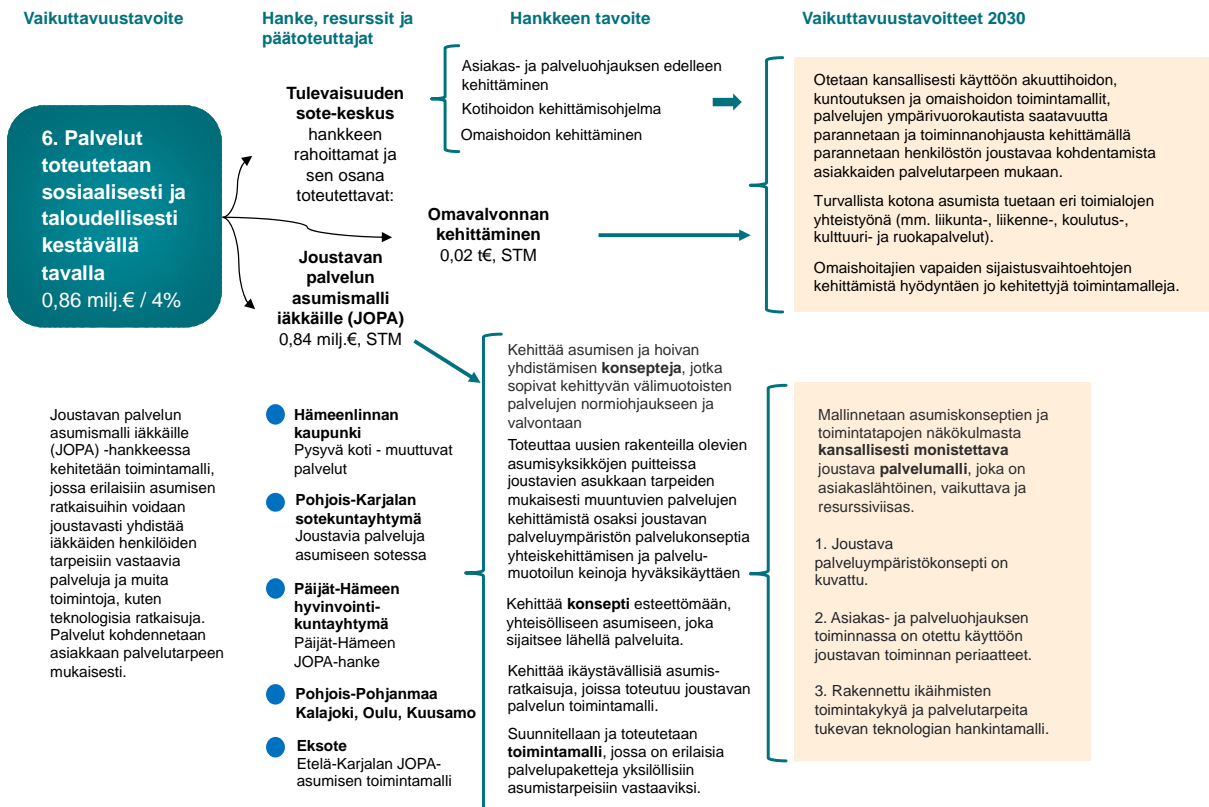
Asumisen ja asuinympäristön vaikuttavuustavoitteen saavuttamiseen on pyritty suurella määrällä paikallisia ja alueellisia hankkeita. Näin toimenpidekokonaisuuden alueellista peittoa on kyetty laajentamaan ja samalla mahdollistamaan se, että asumisen ja asuinympäristön kehittämisessä kyetään ottamaan huomioon paikalliset tarpeet ja erityispiirteet. Samalla se on kuitenkin merkinnyt sitä, että rahoitettavat hankkeet ovat usein kooltaan varsin pieniä. Tällöin toiminnan skaalaaminen ja kokonaisvaikuttavuuden saavuttaminen voi olla haasteellista. Näitä riskejä kyetään kuitenkin olennaisesti vähentämään hyvien käytäntöjen mallintamisen,

juurruttamisen ja levittämisen avulla sekä toimijoiden verkostoyhteistyön kautta.

6. Palvelut tuotetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla (STM)

Palveluiden tuottaminen sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla -vaikuttavuustavoite on laaja kokoelma erilaisia asiakas- ja palveluohjauksen kehittämisen toimenpiteitä, kotihoidon kehittämistä ja uudistamista, joustavia asumisen palvelumalleja ja omaishoidon kehittämistä. Valtaosa toimenpiteistä liittyy Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan, jota toteutetaan alueellisissa kehittämishankkeissa, joihin sosiaali- ja terveysministeriö myöntää valtionavustuksia. Ohjelma on osa sote-uudistusta, jonka vuoksi avustusta myönnetään hyvinvointialueittain. Tämän vuoksi myös taloudelliset panostukset tähän vaikuttavuuskokonaisuuteen ovat varsin merkittävät. Suurin osa rahoituksesta tulee kuitenkin varsinaisen Ikäohjelmarahoituksen ulkopuolelta. Vaikuttavuuskokonaisuuden 2030 tavoitteena on:

- Iäkkäiden palveluja uudistamalla varmistetaan iäkkäille heidän tarvitsemansa hyvinvointia ja terveyttä edistävä laadukas hoito ja huolenpito
- Asiakas- ja palveluohjaus on varmistanut palveluintegraation ja kustannusvaikuttavien palvelujen järjestämisen
- Kotiin annettavissa palveluissa on käytössä akuuttihoito, kuntoutuksen ja omaishoidon toimintamallit, palveluita ympärivuorokauden ja toiminnanohjausjärjestelmät, jotka tukevat henkilöstön joustavaa kohdentamista asiakkaiden palvelutarpeen mukaan
- Turvallinen kotona asuminen on lisääntynyt eri toimialojen yhteistyönä (mm. liikunta, liikenne, koulutus, kulttuuri, ruokapalvelut)

Kuvio 9. ”Palvelut tuotetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla” -tavoitteen vaikutusketjut

Kuviossa 9 on kuvattu ”Palvelut tuotetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla” -tavoitteen vaikutusketjut. Varsinaisesti ikäohjelmasta rahoitettuja ovat ns. JOPA-hankkeet, joissa kehitetään välimuotoiseen asumiseen liittyviä palveluja, konsepteja ja toimintamalleja noin 0,8 miljoonan euron rahoituksella. Joustavan asumisen palvelumalleja kehitetään viidellä eri alueella ja teema on erittäin perusteltu, koska ikäihmisten asuminen ei ole pelkkää ”asumisen” tukemista sanan varsinaisessa merkityksessä. Palveluiden saamisen oikea-aikaisuus ja niin integroituminen asumiseen vaikuttavat paljon siihen, missä ikäihminen voi tai pystyy asumaan. Parhaimmillaan nyt kehitettäviä joustavan palvelun asumismallit leviävät kansallisesti muillekin hyvinvointialueille ja kuntiin.

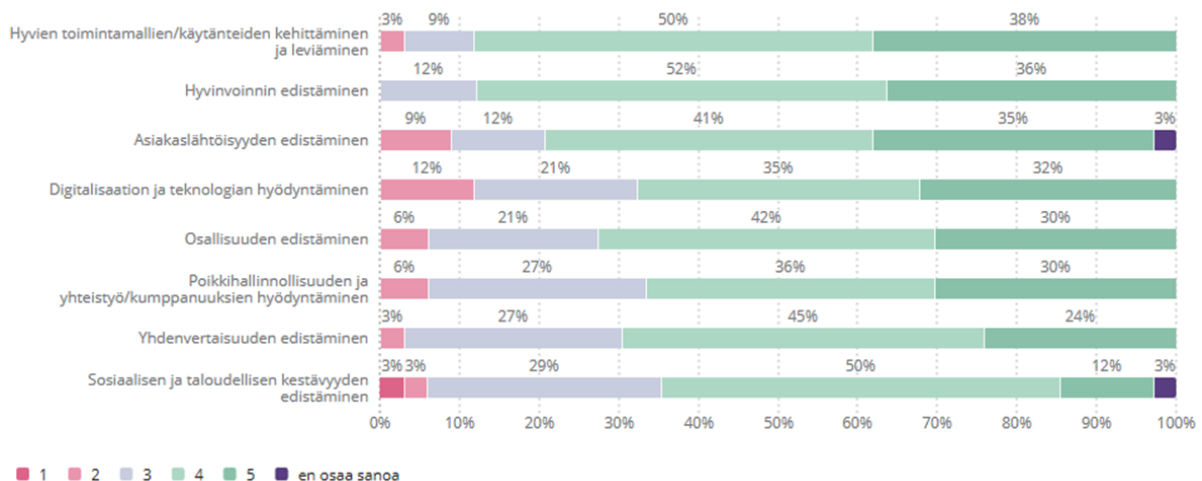
Huomattavaa on, että merkittävästi suuremmalla rahoituksella (noin 50 milj.€) kehitetään ikäihmisten palveluja osana tulevaisuuden sote-keskuksia, kuten omaishoitoa, kotihoitoa sekä asiakas- ja palveluohjausta. Tämä rahoitus tulee muista lähteistä kuin ikäohjelman rahoituksesta.

3.4 Ikäohjelman läpileikkaavat sisällölliset teemat

Kansallisen ikäohjelman vaikuttavuustavoitteita on pyritty tukemaan myös joukolla läpileikkaavia teemoja. Vuosien 2020-2023 Kansallisen ikäohjelman läpileikkaaviksi teemoiksi oli valittu:

- Osallisuuden edistäminen
- Asiakslähtöisyyden edistäminen
- Yhdenvertaisuuden edistäminen
- Hyvinvoinnin edistäminen
- Poikkihallinnollisuuden ja yhteistyö/kumppanuuksien hyödyntäminen
- Hyvien toimintamallien/käytänteiden kehittäminen ja leviäminen
- Digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen
- Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden edistäminen

Läpileikkaavat teemat ovat luonteeltaan varsin yleisiä eikä niitä ole juurikaan operationalisoitu. Tämän vuoksi teemojen toteutumisen perusteellinen arviointi ei ole mahdollista. Teemojen toteutumista kuitenkin sivuttiin tämän arvioinnin laadinnan yhteydessä toteutetuissa haastatteluissa, työpajakeskusteluissa ja sähköisessä kyselyssä. Seuraavassa tiivistetään läpileikkaavien teemojen merkitys eri vaikuttavuustavoitteiden toimeenpanon näkökulmasta.

Kuvio 10. Ikäohjelman läpileikkaavien teemojen toteutuminen hankkeissa kyselyvastausten perusteella (N=33, 1: ei lainkaan; 5: erittäin hyvin).

Kyselyn vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen kuinka läpileikkaavat teemat ovat toteutuneet Ikäohjelman hankkeiden toteutumisessa. Kuvioista 10 käy ilmi, että parhaiten läpileikkaavista hankkeista ovat toteutuneet hyvien toimintamallien tai -käytänteiden kehittäminen ja leviäminen (88 % vastaajista joko osittain tai täysin samaa mieltä),

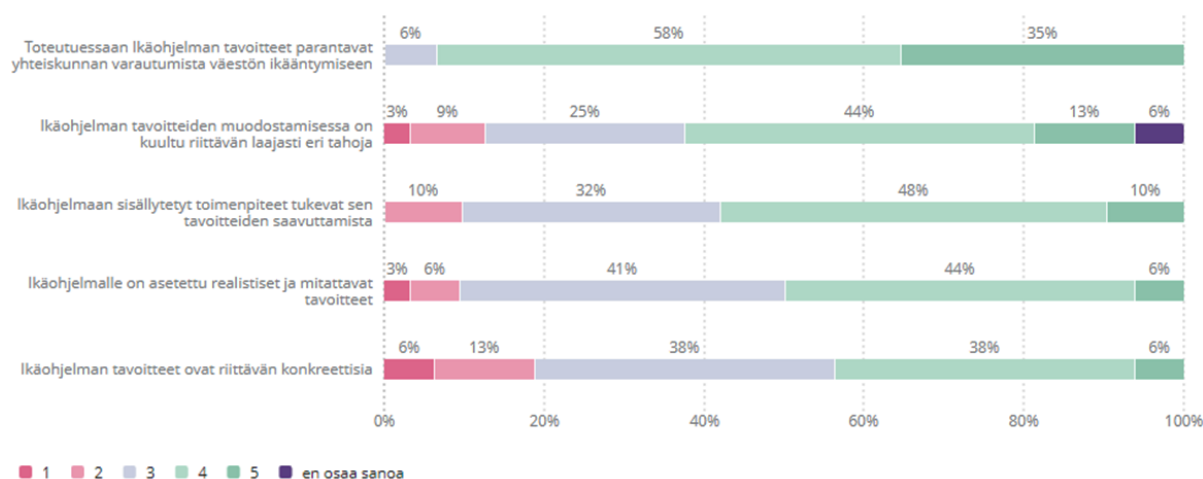
hyvinvoinnin edistäminen (niin ikä 88 %) ja asiakaslähtöisyyden edistäminen (76 %). Myös digitalisaation ja osallisuuden edistäminen saivat varsin korkean arvioinnin. Matalimman arvioin saivat poikkihallinnollisuuden ja kumppanuuksien hyödyntäminen (66 %), sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden edistäminen (62 %) ja yhdenvertaisuuden edistäminen (69 %).

Tulkittaessa läpileikkaavien teemojen toteutumista on muistettava, että kyseessä ei ole mikään absoluuttisen onnistumisen arvio vaan kyselyyn vastanneiden subjektiivinen arvio siitä läpileikkaavat teemat ovat näkyneet niissä hankkeissa, joita vastaajat edustavat / tuntevat. Vastaajien vähäisen määrän vuoksi (33) tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia. Tulkintaa vaikeuttaa myös se, että läpileikkaavat teemat ovat sisällöllisesti osin päällekkäisiä varsinaisten vaikuttavuustavoitteiden kanssa (esim. digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen ja sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden edistäminen).

4. Sidosryhmien ja hanketoteuttajien näkemyksiä Ikäohjelmasta

4.1 Yhteiskunnallinen merkitys

Ikäohjelman tavoitteiden muodostamista ja toimenpiteiden sopivuutta on käsitelty arvioinnissa haastatteluiden, sähköisen kyselyn ja työpajojen avulla. Haastatteluissa kävi ilmi, että hankkeista vastaavat henkilöt eivät olleet mukana tavoitteiden muodostamisprosessissa ja siten eivät osanneet arvioida prosessin onnistuneisuutta. Yleisesti kaikki arvioinnissa kuullut ikäohjelman parissa työskentelevät jakoivat näkemyksen siitä, että ikäohjelman tavoitteet ovat tärkeitä ja yhteiskunnallisesti merkittäviä toteutuessaan. Myös kyselyn vastaajista yli 90 prosenttia oli samaa mieltä. Kuitenkin osa koki tavoitteet liian kunnianhimoisiksi suhteutettuna olemassa oleviin resursseihin.

Kuvio 11. Kyselyn vastaajien näkemykset Ikäohjelman tavoitteiden määrittelystä (N=31, 1: ei lainkaan; 5: erittäin hyvin).

Tavoitteiden konkreettisuus ja mitattavuus koettiin hieman heikommaksi kyselyn vastaajien (31 vastaajaa) osalta ja haastattelut myös tukevat tätä näkemystä. Arvioinnin aikana toteutetuissa haastatteluissa ja työpajoissa tunnistettiin vaikuttavuustavoitteiden ja niiden alaisten toimenpiteiden erilaisuus suhteessa toisiinsa.

Osa haastateltavista koki, että selkeämmin yhteismitalliset toimenpiteet hankkeiden välillä olisivat helpottaneet erityisesti toiminnan käynnistämistä. Toisaalta toisten mielestä tavoitteiden ja toimenpiteiden erilaisuus ei ollut merkittävä ongelma ja monitahoinen ja monipuolinen toiminta nähtiin myös hyötynä. Parhaassa tapauksessa useat pienet hankkeet ovat mahdollistaneet tietoisuuden ja osaamisen lisäämisen alueellisesti laajasti. Tietoisuus kaikesta meneillään olevasta toiminnasta olisi tärkeää, mutta vaikeaa saavuttaa.

Toimenpiteiden erilaisuuteen vaikutti osaltaan ohjelman poikkihallinnollinen luonne; päätahoisesti vaikuttavuustavoitteista vastuussa olleet ministeriöt ovat saaneet määrittellä millaista toimintaa tavoitteen alla toteutetaan.

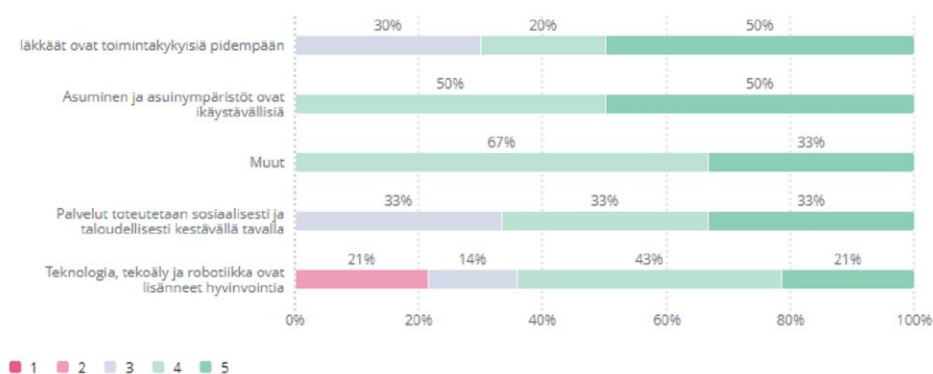
Kaikista kyselyyn vastaajista 58 % oli osittain tai täysin sitä mieltä, että valitut toimenpiteet tukevat tavoitteiden saavuttamista. Haastateltavat kokivat toimenpiteet pääosin tavoitteita tukeviksi, mutta toisaalta myös pitivät asian arvioimista haastavana.

Ikäohjelmassa toimivat teknologiahankkeet arvioivat tähän mennessä saavutetut tulokset suhteessa asetettuihin vaikuttavuustavoitteisiin kaikkein matalimmalle tasolle (ka. 3,6). Tämän ryhmän vastaajamäärä (n=14) oli kuitenkin kaikkein suurin, joten tulos on hyvin suuntaa antava. On merkillepantavaa, että vain 64% teknologiahankkeiden vastaajista arvioi hankkeensa edistävän vaikuttavuustavoitetta. Lopullisten tulosten arvioinnissa teknologiahankkeiden vastaajien näkemys nousi 71%:iin (ka.3,9).

Saavutettujen tulosten arviointi – Pää tavoitteen mukaan

Miten arvoisit hankkeessasi/ohjelmassasi tähän mennessä saavutettuja tuloksia suhteessa Ikäohjelmassa asetettuihin vaikuttavuustavoitteisiin?

Asteikko: 1 = eivät edistä vaikuttavuustavoitetta lainkaan ... 5 = edistävät erittäin hyvin vaikuttavuustavoitetta

Kuvio 15. Saavutettujen tulosten arviointi (N=34)

Samankaltainen huomio nousi esille, kun vastaajia pyydettiin arvioimaan hankkeen vaikutuksia koskeviin yleisiin väittämiin. Tällöinkin teknologiahankkeiden edustajat antoivat useimmiten huonoimmat arviot oman hankkeensa vaikutuksista (ka. 3,73). Asumisen hankkeiden edustajien antamista arvioista ei tule vetää johtopäätöksiä, koska vastaajamäärä oli hyvin pieni (N=4).

Vertailu päätavoitteen mukaan

Oletko samaa tai eri mieltä seuraavien hankkeesi/ohjelmasi vaikutuksia koskevien väittämien kanssa.

Asteikko: 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä

- Vihreä vähintään 0,2 yksikköä yli keskiarvon
- Valkoinen -0,2...+0,2 yksikköä keskiarvon sisällä
- Punainen vähintään 0,2 yksikköä alle keskiarvon

Päätavoitteen mukaan:	Keskiarvo (n=29)	Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia (n=13)	lääkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään (n=6)	Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä (n=4)	Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla (n=3)	Muut (n=3)
Hankeeni/ohjelmani kautta on syntynyt uusia ikäihmisiä koskevia menettelytapoja tai käytänteitä tai se on muokannut olemassaolevia käytänteitä siten, että ne ottavat ikäihmisten näkökulman paremmin huomioon	3,9	3,7	4,2	3,8	4,7	4,0
Hankeeni/ohjelmani on auttanut tuomaan ikäihmisten näkökulmaa mukaan omaan työhöni	4,0	3,5	4,5	3,0	5,0	5,0
Hankeeni/ohjelmani on edistänyt ikäihmisten inklusiota	3,6	3,5	3,8	3,3	4,3	3,5
Hankeeni/ohjelmani on lisännyt ymmärrystä demografisesta muutoksesta ja sen vaikutuksista	3,6	3,3	4,0	3,3	4,5	4,3
Hankeeni/ohjelmani on luonut uusia yhteyksiä ja yhteisöjä ikäihmisten hyvinvointiin liittyen	4,0	4,1	4,3	3,8	4,0	3,7
Hankeeni/ohjelmani on toiminut yhteistyössä muiden alojen toimijoiden kanssa ja tuottanut poikkipohjaisia yhteistyötä	4,3	4,3	4,7	4,0	4,3	4,0
Hankeeni/ohjelmani on vaikuttanut siihen, että ikäihmiset on huomioitu paremmin päätöksenteossa	3,4	3,2	4,3	3,3	4,0	3,5
Hankeeni/ohjelmani on vaikuttanut siten, että resursseja ohjataan ikäihmisten tarpeet huomioiden asumisessa ja asuinympäristöjen kehittämisessä / palveluiden tuottamisessa / teknologian kehittämisessä / vapaaehtoistoiminnassa	4,1	4,2	4,0	3,3	3,3	4,0
Keskiarvo	3,88	3,73	4,23	3,44	4,27	4,00

Kuvio 16. Hankkeen vaikutuksia koskevat väittämät (N=29)

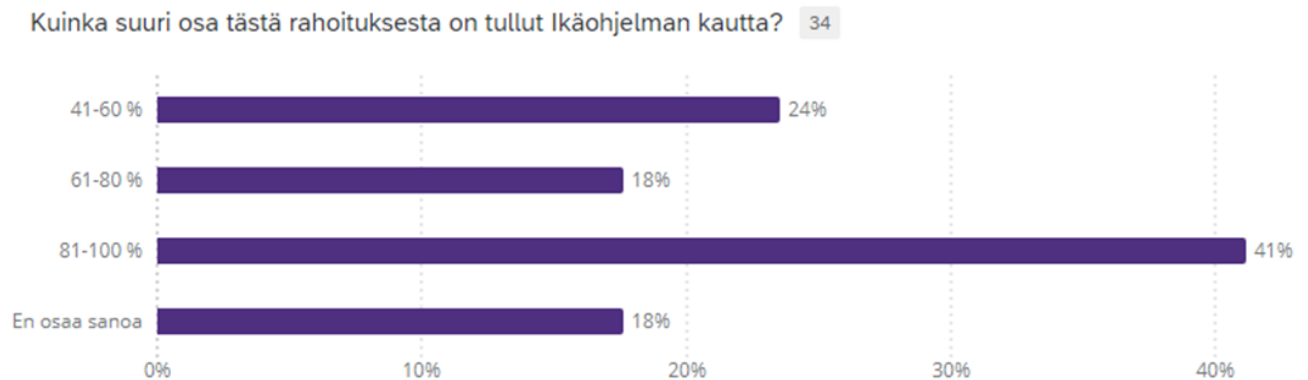
4.2 Johtaminen, koordinaatio ja ohjaus

Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella, tukeeko ikäohjelman toteutus ja johtaminen sen tavoitteiden saavuttamista ja kuinka ohjelman organisoinnissa, koordinaatiossa, johtamisessa, tiedonkulussa, hankkeiden valvonnassa ja yhteistyössä on onnistuttu, ja kuinka hyvin tällä on kyetty edistämään ja tukemaan ohjelman ja alueellisten hankkeiden tavoitteiden saavuttamista.

Ikäohjelma on poikkipohjainen ohjelma, jota toteutetaan yhteistyössä eri ministeriöiden, kuntien, kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden kanssa. Ikäohjelman poliittisesta ohjauksesta vastaa sote-ministeriryhmä. Ikäohjelman toteutuksen seurannasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama strateginen ohjausryhmä, jossa on mukana ministeriöiden johtoa sekä toimeenpanoryhmä, johon osallistuu ministeriöiden asiantuntijoita ja keskeisten sidosryhmien edustajia. Sosiaali- ja terveysministeriöön on myös palkattu ikäohjelman

projektipäällikkö vuosille 2020-2023.⁹ Lisäksi ikäohjelman toimeenpanon tueksi otettiin käyttöön paneelirakenne, jonka tarkoituksena oli osallistaa eri sektoreiden toimijoita ikäohjelmatyöhön. Rakenne muodostuu henkilöstöpaneelistä, järjestö- ja senioriasiantuntijapaneelistä, kuntien vanhustyön johdon verkostosta ja tieteellisestä neuvostosta.

Jokaisella vaikuttavuustavoitteella on päätahoinen vastuuministeriö/virasto, joka koordinoi vaikuttavuustavoitteen alla tapahtuvia toimenpiteitä. Ikäohjelman toimenpiteille on jaettu vuosittain viisi miljoonaa euroa, eli vuosien 2020-2023 aikana rahoitusta on jaettu 15 miljoonaa euroa. Osaa toimenpiteistä rahoitetaan myös muista rahoitusinstrumenteista ja ohjelmista, kuten Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelmasta. Hankkeiden oman rahoituksen prosentuaalinen osuus vaihtelee, eikä ikäohjelma velvoita hankkeilta omaa rahoitusta. Sen sijaan osaan valtionavustushankkeista (esim. JOPA ja KATI sekä YM:n rahoittamat hakkeet) on vaadittu omaa rahoitusta). Kuvio 12 osoittaa, että kyselyyn vastanneista (34 vastaajaa) hankkeiden edustajista 41 % ilmoitti, että 81-100 prosenttia hankkeen rahoituksesta tulee ikäohjelman kautta.

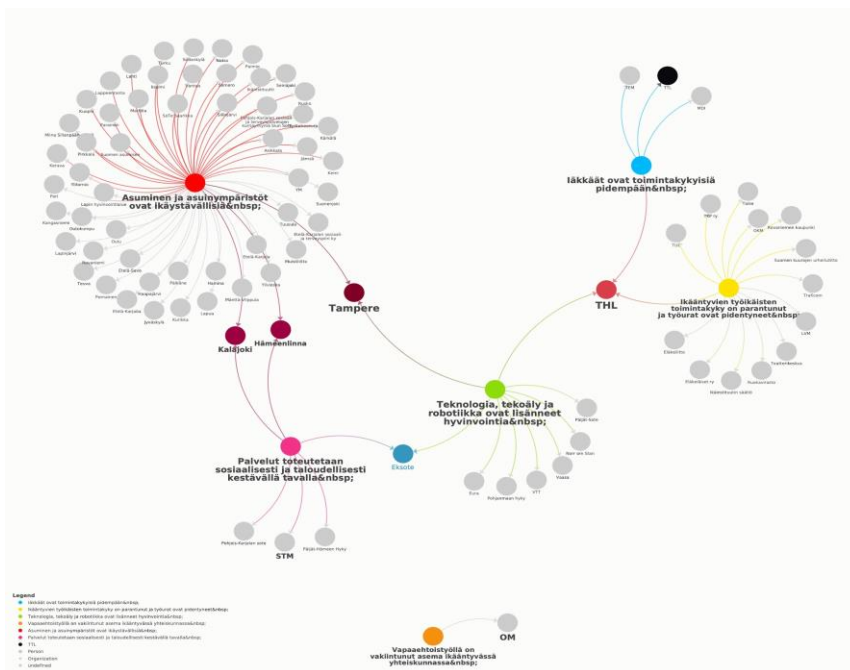

Kuvio 12. Ikäohjelman rahoituksen osuus kyselyn vastanneiden hankkeiden rahoituksesta (N=34)

Arvioinnissa tarkasteltiin myös ohjelman poikkihallinnollisuuden toteutumista. Yhteiskunnalliset haasteet, joihin ikäohjelmalla pyritään vastaamaan, ovat luonteeltaan sellaisia, että ne vaativat poikkihallinnollista yhteistyötä. Poikkihallinnollisuus myös vaikuttaa olennaisesti ohjelman johtamiseen, koordinaatioon ja ohjaukseen.

⁹ STM 2020b. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. s. 26

Toimintamallien ja hyvien käytäntöjen juurruttaminen ja levittäminen ovat ikäohjelman toimenpiteiden vaikuttavuuden kannalta olennaisia. Se on myös yksi ikäohjelmalle määritellyistä läpileikkaavista sisällöllisistä teemoista

Kuvio 13. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden toimijaverkosto

Kuviossa 13 on kuvattu hankkeiden rahoitustietojen pohjalta koostettu verkostoanalyysi. Se osoittaa, että toimeenpanon tasolla vaikuttavuustavoitteet toimeenpannaan varsin itsenäisinä kokonaisuuksina. Vapaaehtoistyön hanketta lukuun ottamatta muut vaikuttavuustavoitteet kytkeytyvät kuitenkin yhteisten toimijoiden kautta Ikäohjelman kokonaisuuteen. Keskeisiä välittäjäorganisaatioita verkostossa ovat Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (Eksote) sekä kolme aktiivista kuntaa: Tampere, Hämeenlinna ja Kalajoki. Analyysia luettaessa on kuitenkin muistettava, että Ikäohjelmalla on sekä strateginen ohjausryhmä että toimeenpanoryhmä. Molempien tehtävänä on varmistaa poikkihallinnollinen koordinaatio ja yhteydenpito eri vaikuttavuustavoitteiden välillä. Samoin ohjelman toimeenpanon yhteydessä järjestetyt webinaarit ja yhteiset tapaamiset ovat olleet omiaan lisäämään tiedonkulkua eri vaikuttavuustavoitteiden välillä.

Toisaalta hankkeilla on varsin eriytyneestä toimeenpanostaan huolimatta paljon temaattisia ja vaikuttavuuteen liittyviä yhteyksiä toistensa välillä. Hanketoimijat tunsivat näitä niin haastatteluissa kuin kyselyssäkin. Hankkeissa toimivilta kyselyvastaajilta tiedusteltiin sitä,

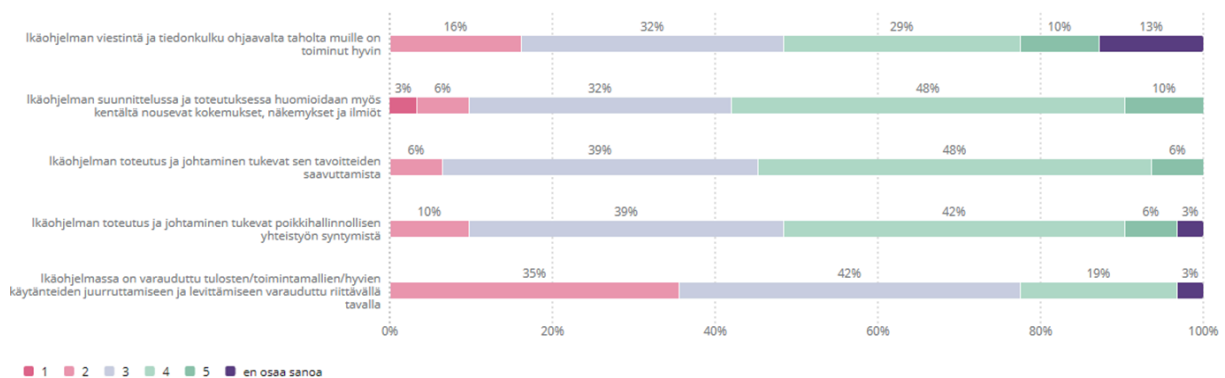
mihin muihin vaikutustavoitteisiin kuin omaan päätavoitteeseen heidän hankkeellaan voisi olla vaikutusta. Eniten yhteyksiä muiden päätavoitteiden kanssa kyselytulosten perusteella on palveluiden tuottamisella sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Vähintään 75 prosenttia muiden päätavoitteen alla olevissa hankkeissa toimivista vastaajista arvioi, että heidän hankkeellansa voisi olla vaikutusta palveluiden toteuttamiseen kestäväällä tavalla. Myös iäkkäiden toimintakyvyn ylläpitämiseen muiden päätavoitteiden alla toimivat vastaajat näkivät omalla hankkeellaan olevan laajasti vaikuttavuutta. Muiden vaikuttavuustavoitteiden kohdalla yhtymäkohtia on edelleen paljon ja vastaajat näkivät monesti oman hankkeensa vaikuttavat myös niihin, mutta ristikkäinen vaikuttavuus ei ole enää yhtä laaja-alaista. Sen sijaan vastauksissa erottuvat tarkemmin tietyt päätavoitteet, joiden kanssa yhteys on vahvempi. (Taulukko 1). Selkeät temaattiset yhtymäkohdat ja yhteiset vaikutukset huomioiden onkin kiinnostavaa, että toimeenpanossa eri päätavoitteiden alla toimivilla toimijoilla on huomattavan vähän yhteyksiä toisiinsa.

Taulukko 1. Mihin muihin Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteisiin hankkeesi/ohjelmasi voisi mielestäsi vaikuttaa? Vastaajien prosenttiosuudet päätavoitteittain.

Päätavoitteen mukaan:	Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia (n=14)	Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään (n=10)	Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä (n=4)	Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla (n=3)	Muut (n=3)
Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla	93 %	90 %	75 %	-	100 %
Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään	79 %	-	100 %	67 %	67 %
Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa	21 %	80 %	25 %	67 %	0 %
Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä	50 %	20 %	-	100 %	0 %
Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa	36 %	60 %	0 %	33 %	0 %

Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia	-	40 %	50 %	67 %	33 %
---	---	------	------	------	------

Arvioinnin haastatteluissa johtaminen ja ohjaus koettiin pääasiassa onnistuneena, mutta melko vähäisenä. Tiedonsaanti muiden hankkeiden etenemisestä ja kokemuksista muun muassa toimeenpanoryhmän kautta nähtiin hyödyllisenä, mutta konkreettinen yhteistyö hankkeiden välillä on ollut pientä.

Kuvio 14. Kyselyn väittämiä ikäohjelman johtamisesta, ohjauksesta ja tiedonkulusta (N=31, 1: ei lainkaan; 5: erittäin hyvin).

Sähköisessä kyselyssä esitettiin erilaisia väittämiä liittyen ohjelman johtamiseen ja ohjaukseen. Kuten kuviosta 14 nähdään, 39 % vastaajista (31 vastaajaa) oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että viestintä ja tiedonkulku ohjaavalta taholta muille on toiminut hyvin, 32 % ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 16 % oli osittain eri mieltä.

Vastaajista noin puolet koki, että ikäohjelman toteutus ja johtaminen tukevat poikkihallinnollisen yhteistyön syntymistä. Haastatteluissa ja työpajakeskusteluissa nousi esille näkemys siitä, että ikäohjelma kyllä tarjoaa mahdollisuuksia poikkihallinnolliselle yhteistyölle, mutta niitä ei hyödynnetä tarpeeksi. Poikkihallinnollisuus koettiin tärkeäksi periaatteeksi.

Haastateltavat tunnistivat yhteisiä rajapintoja vaikuttavuustavoitteiden välillä, mutta vain harvat olivat tehneet konkreettista yhteistyötä keskenään. Yhteistyötä oli löydetty muun muassa vapaaehtoistoimintaan ja ikääntyneiden toimintakyvyn parantamisen alla toimineiden toimenpiteiden väliltä sekä asumisen ja palveluiden välillä (JOPA-hanke).

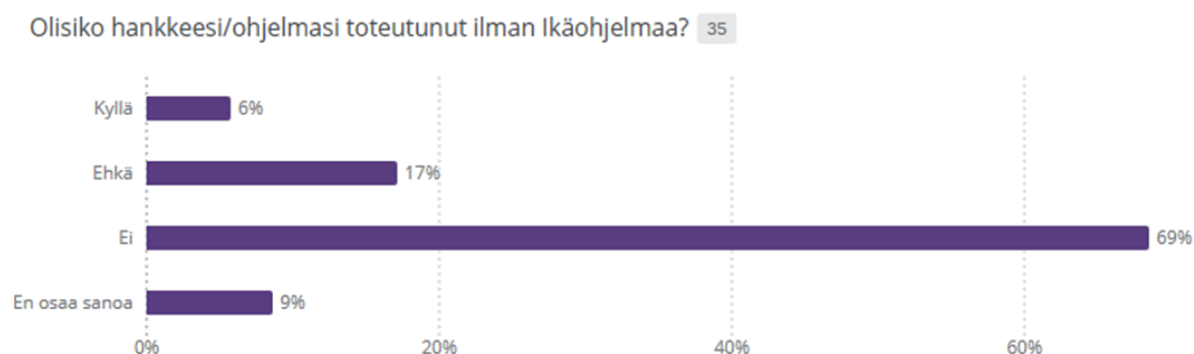
Ikäohjelman onnistunut lopputulos, edellyttää usean ministeriön välistä saumatonta yhteistyötä. Ministeriöiden välinen yhteistyö ei ole vielä tänäkään päivänä selviö. Joidenkin ministeriöiden välillä yhteistyö toimii paremmin ja toisten välillä aidon luottamuksellisen yhteistyön tekeminen ja aitojen yhteisten tavoitteiden hakeminen on haastavaa. Ikäohjelma voidaankin nähdä yhtenä työkaluna yhteistyön tekemiseksi eri ministeriöiden välillä.

On hyvin nähtävissä, että Ikäohjelmassa on haettu yhteisen poikkihallinnollisen työskentelyn tapoja ja mahdollisuuksia. Ikäohjelma voidaankin nähdä hyvänä työkaluna ministeriöiden välisen luottamuksen rakentamisessa. Pelkän rahan jakaminen sinänsä hyvien tavoitteiden saavuttamiseksi ei vielä luo yhtenäistä työkalua johtaa ja ohjata aktiivisesti ministeriöiden välisiä yhteishankkeita. Mutta nyt kun luottamusta on vuosia rakennettu, olisi luonteva seuraavassa vaiheessa lisätä myös aidosti johdettua ja toiminnallista poikkihallinnollista yhteistyötä.

5. Ikäohjelman tulokset ja vaikutukset

Arvioinnissa tarkastellaan sitä, mitä muutosta tai lisäarvoa on saatu aikaiseksi verrattuna ikäohjelmaa edeltävään aikaan, mitä hyötyä ja kenelle ikäohjelmasta on ollut ja onko ikäohjelma tuottanut joitakin ei-odotettuja tuloksia. Näitä aiheita on arvioitu hankkeiden kirjallisen aineiston, haastattelujen, sähköisen kyselyn sekä työpajojen avulla. On kuitenkin tunnistettava, että ikäohjelman on tarkoitus jatkua aina vuoteen 2030 asti ja suurin osa arvioinnin alaisista hankkeista loppuu joko vuoden 2022 loppuun mennessä tai vuoden 2023 aikana, joten pitkän aikavälin tuloksista ja vaikutuksista voi esittää vain arvioita.

Yleisesti ikäohjelman alaiset hankkeet arvioivat, että ohjelmasta on ollut lisäarvoa hankkeille. Suurin osa (69 %) kyselyyn vastanneista hanketoimijoista oli sitä mieltä, etteivät heidän hankkeensa olisi toteutuneet ollenkaan ilman ikäohjelmaa (kuvio 17). Erityisesti ikäohjelman kautta saatu rahoitus on tärkeää, mutta haastatteluissa korostettiin myös sitä, että ohjelman kautta toimijat ovat saaneet syyn painottaa ikääntyneiden näkökulmaa toiminnassaan. Lisäksi hyötynä nähtiin ikäohjelman mahdollistama yhteistyö ja verkostoituminen muihin toimijoihin ja asiantuntijoihin.

Kuvio 17. Hankkeiden toteutuminen ilman ikäohjelmaa (N=35)

Ikäohjelman hankkeissa toimineet ja ohjaus- ja toimeenpanoryhmiin kuuluvat haastateltavat painottivat tuloksista ja vaikuttavuudesta kysyttäessä tunnettavuuden ja tietoisuuden lisääntymistä ikääntyneisiin liittyvissä teemoissa. Ikäohjelman koetaan luovan yhteistä sanoitusta ja mahdollistavan kokonaisnäkömyksen syntymistä toiminnan eri tasoilla.

Työpajoissa nostettiin myös esiin se, että suurten muutoksien aikaansaamiseksi tarvitaan yhteistyötä uusien hyvinvointialueiden ja kuntien kanssa. Ikäohjelman suoran vaikuttavuuden osoittaminen tässä vaiheessa ohjelmakautta on mahdotonta todentaa. Ikäohjelman kunnianhimoiset tavoitteet edellyttävät pikemminkin vuosikymmenten, kuin muutaman vuoden mittaista hankeperiodia. Systemisestä näkökulmasta kyse on myös enemmän asenteiden muuttamisesta koko yhteiskunnassa, työnantajien ja omaisten taholta kuin yksittäisestä muutoksesta teknisenä toimenpiteenä. Ikäohjelmaan varattu rahoitus on myös hyvin pieni suhteessa asetettuihin kunnianhimoisiin vaikuttavuustavoitteisiin. 5milj. €/vuosi eli 15 milj.€ kolmen vuoden aikana on pieni summa, kun tavoitellaan parempaa hyvinvointia ikäihmisille.

6. Johtopäätökset

Demografinen muutos ja ikääntyminen ovat viimeisen vuosikymmenen ajan olleet keskeisellä sijalla Euroopan unionin ja Suomen politiikkalinjauksissa. Euroopan komissio julkisti vuonna 2021 ns. vihreän kirjan ikääntymisestä (Euroopan komissio 2021). Tämän taustaksi oli hahmotettu jo aikaisemmin laaja tilastopaketti demografisista muutoksista ja niiden vaikutuksista Euroopan unionin kehitykseen. Komission vihreässä kirjassa todetaan, että väestön mediaani-ikä on Euroopassa tällä hetkellä 42,5 vuotta eli Afrikkaan verrattuna kaksinkertainen. Tulevina vuosikymmeninä ikääntyneiden osuus ja määrä EU:ssa kasvaa. Nykyään noin 20 prosenttia väestöstä on yli 65-vuotiaita, ja vuoteen 2070 mennessä sen ennustetaan olevan jo 30 prosenttia. Yli 80-vuotiaiden osuuden odotetaan yli kaksinkertaistuvan ja nousevan 13 prosenttiin vuoteen 2070 mennessä. Tällä suuntauksella on komission vihreän kirjan mukaan merkittävä vaikutus ihmisten jokapäiväiseen elämään ja yhteiskuntaamme.

Suomessa väestön ikääntyminen yhteiskunnallisena ilmiönä noudattelee eurooppalaista kehitystä. Suomessa 65 vuotta täyttäneiden ihmisten osuus väestöstä on tällä hetkellä 23 prosenttia. Tämä on maailman neljänneksi korkein osuus Japanin, Italian ja Portugalin jälkeen. Suomessa demografista vinoumaa lisää vielä kaksi muuta ilmiötä: alhainen syntyvyys ja vähäinen maahanmuutto. Tästä syystä huoltosuhteen heikkeneminen on Suomessa nopeampaa verrattuna EU:n ja OECD-maiden verrokkeihin.

Suomessa Väestöliitto on julkaissut väestöpoliittisia raportteja. Viimeisin raportti valmistui vuonna 2020 ja siinä ikääntymistä on lähestytty hyvin kokonaisvaltaisena. Väestöliitto esittää raportissaan, että väestönkehitystä pitäisi tarkastella kokonaisvaltaisesti siten, että tavoitteena olisi inhimillisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden tasapaino (Sorsa 2020).

Kun ikäohjelman kuutta vaikuttavuustavoitetta tarkastelee eurooppalaista ja kansallista väestö- ja ikäpoliittista keskustelua vasten voidaan todeta, että ikäohjelman tavoitteenasettelu heijastelee varsin hyvin näitä linjauksia. Tavoitteiden valintaa on kuitenkin ohjannut selvä hallinnonalavastuiden toimintalogiikka, so. ikäohjelman valmistelussa mukana olleet ministeriöt ovat tarkastelleet ikääntymispolitiikka oman hallinnonalansa tavoitteiden näkökulmasta. Tämän seurauksena ohjelmaan on kirjattu toimialaperusteinen tavoitekehikko,

jota on pyritty integroimaan kahdeksan ns. läpileikkaavan periaatteen ja toimintoja koordinoivien ohjausryhmien kautta. Läpileikkaavien periaatteiden kohdalla haasteena on kuitenkin niiden yleisyys ja vaikea operationalistettavuus. Kun samaan aikaan myös vaikuttavuustavoitteiden toteutumisen seurannasta puuttuvat seuranta ja arviointia tukevat indikaattorit, muodostuu kokonaisuudesta vaikeasti haltuunotettava kokonaisuus, jonka tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointi on jossain määrin haasteellista.

Raportin otsikossa käytetään termiä ”tilkkutäkki”. Tämä viittaa ohjelman nykyiseen toimeenpanomalliin, jossa ohjelman kautta rahoitettavien hankkeiden määrä vaihtelee huomattavasti vaikuttavuuskokonaisuuksien välillä, hankkeiden välinen koordinaatio on sangen ohutta ja hankkeiden koot vaihtelevat hyvin suuresti muutaman tuhannen euron hankkeista useiden miljoonien eurojen hankkeisiin. Tämä synnyttää tilkkutäkkimäisen ohjelmarakenteen, jonka kautta ohjelman kunnianhimoisen kokonaisvaikuttavuuden saavuttaminen saattaa jäädä puolitiehen. Jatkossa ohjelman yhtenäisyyttä ja koherenssia tulisi vahvistaa.

Vaikuttavuustavoitteiden toimeenpano eroaa suuresti yhtäältä käytettävien resurssien ja rahoitettavien hankkeiden määrän suhteen. Siinä missä iäkkäiden toimintakyvyn vahvistamisen tavoitetta resursoidaan 9,5 miljoonan euron ja 20 hankkeen tai osahankkeen kautta, toteutetaan vapaaehtoistyön tavoitetta 0,5 miljoonalla eurolla ja yhden hankkeen voimin. Merkittävin määrä hankkeita (yhteensä 58 kpl) löytyy ympäristöministeriön hallinnonalan vastuulla olevan ikäystävällisen asumisen ja asuinympäristöjen vaikuttavuustavoitteen alta.

Ikäohjelman toimenpiteille on jaettu vuosittain viisi miljoona euroa eli vuosien 2020-2023 aikana rahoitusta on jaettu 15 miljoonaa euroa. Osaa toimenpiteistä rahoitetaan myös muista rahoitusinstrumenteista ja ohjelmista, kuten Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelmasta. Ohjelman kokonaisresursointi on sangen vaatimatonta suhteessa sille asetettuihin vaikuttavuustavoitteisiin. Kun noin 5 miljoonan (+ hallinnonalakohtainen lisärahoitus) jaetaan yksittäisille hankkeille jää hankekohtainen rahoitus varsin pieneksi. Yksittäisillä hankkeilla (muutamaa suurempaa kärkihanketta lukuun ottamatta) ei ole merkittävää erillisvaikutusta kokonaistavoitteiden saavuttamisen suhteen.

Tästä huolimatta on merkittävää, että lähes 70 % kyselyyn vastanneista totesi, että hanketta ei olisi toteutettu ilman Ikäohjelman rahoitusta. Lisäksi hankkeiden vaikuttavuutta tarkasteltaessa on muistettava, että usean hankkeen tavoitteena synnyttää Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden mukaisia innovaatioita ja uusia toimintamalleja, joiden kausaalista yhteyttä vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen on vaikeaa mitata suoraan. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että vaikuttavien toimintamallien juurruttamiseen ja levittämiseen panostetaan seuraavan ohjelmakauden aikana.

Tavoitekokonaisuuksien väliset erot toiminnan resursoinnissa eivät ole ohjelman toteutuksen kannalta välttämättä ongelma, jos tavoitteiden välillä on vahvaa synergiaa. Arviointiaineistot osoittavat kuitenkin, että tavoitteita toteutetaan varsin itsenäisesti ja erillään toisistaan. Näin synergia ja positiiviset yhteisvaikutukset jäävät vähäisiksi. Asiaan on jossain määrin kiinnitetty huomiota ohjelmatasolla ja pyritty lisäämään tavoitekokonaisuuksien välistä vuorovaikutusta ja tiedonvaihtoa. Myös hanketasolta välittyi haastattelussa ja kyselyssä toive paremmasta poikkihallinnollisesta koordinaatiosta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Kansallinen ikäohjelma on kokonaisuudessaan ollut erittäin tärkeä ja ikäpoliittisia tavoitteita päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun nostava strateginen politiikkaohjelma. Ohjelma on ollut luonteeltaan ylihallituskautinen, mikä on ollut omiaan vakiinnuttamaan ikäohjelman strategiset vaikuttavuustavoitteet hallitusohjelmatasolle. On toivottavaa, että ne näkyvät myös vuonna 2023 kautensa aloittavan uuden hallituksen ohjelmassa.

Joulukuussa 2022 valmistuneessa Ikäohjelma vuoteen 2030 periaatepäätöksessä on linjattu tulevan Ikäohjelman sisältöjä (Valtioneuvosto 2022). Uuden ohjelman on ajateltu jatkavan nykyisen ohjelma vaikuttavuustavoitteita. Sen sijaan läpileikkaavia teemoja on muotoiltu nykyisen ikäohjelman kokemusten perusteella. Uuden ohjelman läpileikkaavat teemat ovat seuraavat:

1. Iäkkäiden henkilöiden ihmisoikeuksien, itsemääräämisoikeuden, osallisuuden, voimavarojen ja elämänlaadun vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla
2. Iäkkäiden henkilöiden yksilöllisten ominaisuuksien, yhdenvertaisuuden ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla.

3. Ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisten suhteiden syventäminen
4. Ikääntyminen ja ikäihmisen elämä nähdään itseisarvona. Väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja käyttäminen.
5. Kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen, indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi ja tietojohdamisen tueksi.

Sekä vaikuttavuustavoitteiden että läpileikkaavien teemojen osalta olisi toivottavaa, että tavoitteet määritellään konkreettisesti mitattavissa tai arvioitavissa olevassa muodossa. Tavoitteet voivat olla myös laadullisia, mutta silloin arviointikriteerien tulee olla riittävän täsmällisiä. Luotettava tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointi edellyttää lähtötasoarvion ja realististen tavoitetasojen määrittelyn tulevan ohjelmakauden loppuun mennessä.

7. Kehittämissuositukset

Seuraavaan on koottu tämän arvioinnin havaintojen ja johtopäätösten pohjalta joukko kehittämissuosituksia. Näiden suositusten tavoitteena on palvella tulevan Ikäohjelmakauden vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista. Kehittämissuositukset ovat luonteeltaan strategisia ja niiden toimeenpaneminen edellyttää tulevan ohjelman strategisen ohjausryhmän yhteistä pohdintaa käytännön keinoista, joilla suositukset saadaan toteutettua. Yleisesti ottaen Ikäohjelmaa tulee jatkaa vuoden 2022 joulukuussa valmistuneen valtioneuvoston periaatepäätöksen pohjalta. Osittain näiden suositusten mukaisia asioita on jo huomioitu periaatepäätöksessä.

Kehittämissuositus 1. Ohjelma tulisi kirjata keväällä 2023 aloittavan hallituksen hallitusohjelmaan ja sen rahoitusta tulisi lisätä merkittävästi vuosien 2020-2023 rahoituskehikkoon nähden. Tämä on perusteltua yhtäältä ikäkysymysten merkityksen kasvusta ja toisaalta periaatepäätöksen laajojen, poikkihallinnollisten ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden näkökulmasta.

Kehittämissuositus 2. Uudessa Ikäohjelmassa tulee nykyistä vahvemmin painottaa poikkihallinnollista yhteistyötä sekä ohjelma- että hanketasolla. Samalla uudessa Ikäohjelmassa on selvästi läpinäkyvämmän tuotava esiin kytkennät muihin kansallisiin, alueellisiin ja paikallisiin ikääntyvistä käsitteleviin strategioihin, ohjelmiin ja politiikkalinjauksiin. Samoin kokonaisrahoitusmallissa on nykyistä selkeämmin erotettava toisistaan Ikäohjelmarahoitus ja muut kansallinen tai EU-rahoitus, joiden kautta vaikuttavuustavoitteiden toimeenpanoa rahoitetaan.

Kehittämissuositus 3. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteita on konkretisoitava. Niille on määriteltävä selkeämmät lähtötaso- ja tavoitearvot sekä konkreettisesti mitattavat tai muutoin todennettavat seurantaindikaattorit tai arviointikriteerit.

Kehittämissuositus 4. Uuden ikäohjelmakauden toimeenpanossa on korostettava nykyisen ohjelman kautta synnytettyjä toimintamalleja ja ikääntyvien hyvinvointia lisääviä käytäntöjä sekä varmistettava näiden juurruttaminen ja levittäminen valtakunnallisesti. Erityisesti tämän tulisi näkyä tilanteessa, mikäli uuden ohjelmakauden

rahoitusta ei pystytä lisäämään suosituksesta huolimatta. Ikäohjelman vaikuttavuus heikkenee, mikäli siinä on kehitetty paljon toimintamalleja, mutta niitä ei saada levitettyä ja juurrutettua valtakunnallisiksi. Mikäli ikäohjelman resurssit jäävät vähäisiksi, kannattaa keskittyä enemmän juurruttamiseen ja levittämiseen, joka sekkin vaatii resursseja.

1. Ensimmäisellä ohjelmakaudella hyviksi havaittujen paikallisten ja alueellisten toimintamallien järjestelmällinen levittäminen ja juurruttaminen valtakunnallisiksi, lisäävät Ikäohjelman kokonaisvaikuttavuutta merkittävästi (vrt. FINGER-toimintamallin käyttöönotto koko maassa ensimmäisellä ohjelmakaudella).

2. Sama logiikka pätee teknologiahankkeisiin, joiden kehitys vaatii usein paljon rahaa ja kehittämisresursseja. Pienellä rahoituksella ei kannata lähteä kehittämään uutta teknologiaa, vaan pyrkiä levittämään ja juurruttamaan onnistuneet teknologiahankkeiden tuotokset valtakunnallisiksi. THL:n teknologiakoordinaation onnistuminen tulevalla kaudella on keskeisessä roolissa, jotta teknologiahankkeiden vaikuttavuus toteutuu tulevina vuosina.

Kehittämissuositus 5. Ikäohjelmaa tulee kytkeä tiiviimmin Euroopan Unionin ikääntymisen linjauksiin (ikäntymisen Vihreä kirja ja tulevat sääntelyuudistukset) sekä Horisontti Eurooppa -ohjelman kautta rahoitettaviin kumppanuuksiin ja kehittämisohjelmiin. Suomen tulee olla aktiivinen toimija ja vaikuttaja ikääntymiseen liittyvillä eurooppalaisilla foorumeilla.

Kehittämissuositus 6. – Vaikuttavuustavoitteita tulee tarkistaa arvioinnin tulosten pohjalta mm. seuraavien alueiden osalta:

1. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään

- a. Iäkkäiden toimintakyvyn vahvistamisen vaikuttavuustavoitteen alla rahoitettavat hankkeet tulisi valita suhteessa vuoden 2030 tavoitteisiin. Nykyisessä ohjelmassa hankkeet ovat sinänsä perusteltuja mutta jäävät toisistaan liian erillisiksi.
- b. Hankkeiden kokoa tulisi kasvattaa, jotta hankkeilla on riittävä ”vipuvaikutus” suhteessa tavoiteltavaan kokonaispäämäärään.
- c. Vaikuttavuustavoitteen toimintamallia tulisi kehittää systemisempään suuntaan eli ottaa huomioon ikäihmisten toimintakyvyn ja sairastavuuden juurisyyt ja laajemmat iäkkäiden toimintakyvyn vaikuttavat systemiset tekijät.

2. Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa

- a. Ikääntyvien työikäisten toimintakyvyn parantamisen päämäärän rahoitusta tulisi lisätä uudessa ohjelmassa. Työurien pidentäminen on yksi vastaus työvoimapulan ratkaisemiseen. Samalla toimenpiteillä on keskeinen vaikutus ikääntyvien työntekijöiden hyvinvointiin.
- b. Hankkeiden määrää ja kokoa tulee lisätä vaikuttavuuden parantamiseksi.
- c. Hankkeet tulee kytkeä laajempiin työelämän kehittämisen päämääriin.

3. Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia

- a. Teknologiahankkeissa tulee nykyistä vahvemmin hyödyntää olemassa olevia teknologia innovaatioita ja keskittyä niiden sovelluksissa ikäihmisen itsenäisen suoriutumisen vahvistamaksi.
- b. Markkinaehtoisia toimia ja yritysten mukaan ottamista tulisi vahvistaa.

4. Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa

- a. Vapaaehtoistyön hankekokonaisuutta tulee vahvistaa merkittävästi. Yhden valtakunnallisen hankkeen sijaan tulee ohjelman jatkokehittämisessä pohtia ikäihmisten laajempaa osallisuuden ja sosiaalisen koheesion vahvistamisen toimenpidekokonaisuutta.
- b. Hanketoiminta on nykyistä vahvemmin kytkettävä laajempaan demokratian, osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen kehittämiskokonaisuuteen.
- c. Hankekokonaisuudessa tulisi jatkossa miettiä yhteyksiä muihin eurooppalaisiin sisarhankkeisiin. Tämä avaisi myös mahdollisuuden EU:n rahoitusinstrumenttien (esim. Horisontti Eurooppa) parempaan hyödyntämiseen.

5. Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä

- a. Asumisen ja asuinympäristön nykyiset kunta- ja järjestöhankeet ovat tuoneet ohjelman toimeenpanoon kattavan alueellisen peiton. Tätä tulisi jatkossa ylläpitää.
- b. Hankkeissa kehittyjä toimintamalleja tulisi jatkorahoituksen turvin pyrkiä juurruttamaan ja levittämään.
- c. Jatko-ohjelmassa tulisi pyrkiä hyödyntämään myös JOPA-hankkeissa kehitettyjä toimintamalleja asumisen osalta

6. Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla

- a. Tämän vaikuttavuustavoitteen on sisällöllisesti tärkeä ja liittyä palvelujärjestelmän ja palvelujen sisällön kehittämiseen. Pientä sekavuutta aiheuttaa vastaavan tavoitteen olemassaolo myös läpileikkaavana teemana.
- b. Nykyisellään palveluiden toteuttaminen sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla on liian abstrakti omaksi vaikuttavuustavoitteekseen. Tämän

vaikuttavuuskokonaisuuden tavoitetta kannattaa konkretisoida ja toimintalogiikkaa tulisi kirkastaa.

Lähteet

- Brousselle, A., & Champagne, F. (2011). Program theory evaluation: Logic analysis. *Evaluation and Program Planning*, 34(1), 69–78.
- Dahler-Larsen, P. (2001). From Programme Theory to Constructivism. On Tragic, Magic and Competing Programmes. *Evaluation*. Vol 7. Issue 3. Sager Publications. Dahler-Larsen, P. (2001). From Programme Theory to Constructivism. On Tragic, Magic and Competing Programmes. *Evaluation*. 7(3). Sage Publications.
- Euroopan komissio (2021). VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Bryssel 2021.
- Patton, M. Q. (2011). *Developmental Evaluations. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use*. Guilford. New York.
- Pawson, R., Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. Sage. Thousand Oaks, CA.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma (10.12.2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Sorsa Tiia (Toim.) (2020). *Kestävän väestönkehityksen Suomi; Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E54. Helsinki. Väestöliitto.
- STM (2020a). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29.
- STM (2020b). Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31.
- Stranius, Leo (2019). *Ikäihmiset mukaan vapaaehtoistoimintaan*. Kansalaisareena. <https://kansalaisareena.fi/ikaihmiset-mukaan-vapaaehtoistoimintaan/>
- Uusikylä, Petri (2019). *Endeavour to Find Evidence. The Role of Evaluation in Complex Systems of Governance*. Academic Dissertation. University of Helsinki, Publications of Faculty of Social Sciences 130/2019. Helsinki: Unigrafia.
- Valtioneuvosto (2022). *Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 – Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi : Periaatepäätös*. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:70. Helsinki.
- Williams, Bob & Hummelbrunner, Richard (2009) Outcome Mapping 75-91. In Williams, Bob & Hummelbrunner, Richard (Eds). *Systems Concepts in Action. A Practitioner's Toolkit*. Stanford, Ca: Stanford University Press.

Liitteet

Liite 1. Ikäohjelman arviointiin haastatellut henkilöt

Anttila Heidi, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

Anttila Minna, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

Heikkinen Petra, Opetus- ja kulttuuriministeriö

Hynynen Raija, Ympäristöministeriö

Koivisto Tiina, Työterveyslaitos

Lahdenperä Sini, Oikeusministeriö

Laitinen Jaana, Työterveyslaitos

Sinervo Timo, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

Turpeinen Isto, Taiteen edistämiskeskus

Liite 2. Työpajoihin osallistuneet henkilöt

Hammar Teija, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

Heikkinen Petra, Opetus- ja kulttuuriministeriö

Hynynen Raija, Ympäristöministeriö

Karppanen Satu, Sosiaali ja terveysministeriö

Kaukoranta Anni, Työ- ja elinkeinoministeriö

Laitinen Jaana, Työterveyslaitos

Myllärinen Tarja, Kuntaliitto

Pennanen Marjaana, Sosiaali- ja terveysministeriö

Toppinen-Tanner Salla, Työterveyslaitos

Tiittula Päivi, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Liite 3. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden osatavoitteet vuodelle 2030

Vaikuttavuustavoitteet					
Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään	Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet	Teknologia, tekoäly ja robotiikka ovat lisänneet hyvinvointia	Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa	Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä	Palvelut toteutetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla
Osatavoitteet vuodelle 2030					
Iäkkäiden toimintakyky on parantunut siten, että aktiivisten, toimintakykyisten elinvuosien määrä on kasvanut ja keskimääräinen intensiivistä hoitoa ja huolenpitoa edellyttävä aika lyhentynyt	Ikääntymiseen varautuminen aloitetaan keski-ikässä ja sitä jatketaan eläkkeelle siirryttäessä (sekä omana että yhteiskunnan toimintana)	Itsenäistä suoriutumista tukevat älykkäät teknologiat ovat parantaneet ikäihmisten hyvinvointia	Julkinen sektori tunnistaa ja mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskuntaa ja vapaaehtoisia hyödyttävällä tavalla.	Ikääntyneille soveltuvia esteettömiä ja muunneltavia asuntoja on kehitetty, korjattu ja rakennettu	Iäkkäiden palveluja uudistamalla varmistetaan ikäkkäille heidän tarvitsemansa hyvinvointia ja terveyttä edistävä laadukas hoito ja huolenpito
Uudet innovatiiviset tavat tukevat ja motivoivat iäkästä väestöä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kuten esimerkiksi ravitsemuksen parantamisessa, liikunnan lisäämisessä, mielenterveyden edistämiseksi ja osallisuuden vahvistamisessa.	On olemassa erilaisia ratkaisuja ja joustoja, joilla varmistetaan entistä pidemmät työurat ja ehkäistään iäsyrtintää työelämässä	Yhteiskunta on tukenut ja varmistanut heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien ikääntyneiden yhdenvertaisen mahdollisuuden hyödyntää itsenäistä suoriutumista tukevaa teknologiaa	Eläkeikäiset osallistuvat yhä enemmän vapaaehtoistyöhön.	Asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä on huomioitu ikääntyvien ja iäkkäiden tarpeet	Asiakas- ja palveluohjaus on varmistanut palveluintegraation ja kustannusvaikuttavien palvelujen järjestämisen
Panostamalla riskiväestöjen varhaiseen tunnistamiseen ja kohdentamalla heille ennaltaehkäiseviä toimia, on vähennetty toimintakyvyn laskua ja sairastavuutta, erityisesti muistisairauksia	Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamista ja jaksamista sekä alan vetovoimaa on parannettu	Teknologian, tekoälyn ja robotiikan hyödyntäminen ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon tukena on lisääntynyt	Läheisapuun ja vapaaehtoistyöhön osallistuminen on lisännyt ikääntyvien osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.	Ihmiset itse ennakoivat ja varautuvat ikääntymisen mukanaan tuomiin asumisen ja siihen liittyviin palvelujen haasteisiin	Kotiin annettavissa palveluissa on käytössä akuuttihoito, kuntoutuksen ja omaishoidon toimintamallit, palveluita ympärivuorokauden ja toiminnanohjausjärjestelmät, jotka tukevat henkilöstön joustavaa kohdentamista asiakkaiden palvelutarpeen mukaan
		Tietoperusteisuus ja suurten tietomassojen hyödyntäminen tietojohdantamisessa on parantanut toiminnan kustannusvaikuttavuutta			Turvallinen kotona asuminen on lisääntynyt eri toimialojen yhteistyönä (mm. liikunta, liikenne, koulutus, kulttuuri, ruokapalvelut)
		Suomi on ikätekniikan kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaa ja kokemuksiamme sekä osaamistamme hyödynnetään laajasti maailmalla			